

Ivars Zālītis

ROBEŽSARGU PROFESIONĀLĀS SAGATAVOŠANAS KVALITĀTES VADĪBA

Promocijas darba zinātniskā vadītāja:

Dr.paed., profesore **Jeļena Davidova** (Daugavpils Universitāte)

Autors **Ivars Zālītis**

Zinātnes doktors (Ph.D.) sociālajās zinātnēs
Izglītības vadības apakšnozarē

Pētījuma aktualitāte

Veicot saistīto ar darba tēmu Eiropas Savienības (ES) un Latvijas Republikas (LR) valsts normatīvo aktu, politikas dokumentu un atbilstošās zinātniskās literatūras analīzi, kā arī balstoties uz darba laikā iegūtās praktiskās pieredzes empīriskām atziņām, promocijas darba autors noteica un atreferēja pētījuma aktualitāti trijos pamataspektos:

- a) ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros;
- b) profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā;
- c) izglītības iestāžu kvalitātes vadības sistēmas (KVS) izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles kontekstā.

a) Aktualitāte ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros

Pētījuma tēmas aktualitāti ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros nosaka robežpārbaudes un robežuzraudzību (turpmāk - robežkontrolē) uz ES ārējām robežām un imigrācijas kontroli ES valstu iekšienē veicošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas nodrošināšanas un pilnveidošanas nozīmīgums mūsdienā apstākļos, kad, pieaugot nelegālās migrācijas spiedienam un ES valstu robežu drošības apdraudējumiem, paaugstinājās prasības robežsargu profesionalitātei un spējām darboties multinacionālajā vidē (Raksts I).

Kopš 2014.-2015. gadiem ES valstīs, to iekšlietu dienesti un, attiecīgi, robežkontroles veikšanu nodrošinošās institūcijas (turpmāk – robežkontroles institūcijas) ir saskarūšās ar jauniem, līdz šim nepieredzētiem izaicinājumiem, starp kuriem kā galvenie ir minami migrantu krīze uz ārējām ES robežām Vidusjūras reģionā, masveidā patvērumu meklētāju pieteikšanās Eiropas valstīs un to izraisītie paaugstināta spriedze un pieaugusi darba slodze robežkontroles un imigrācijas kontroles institūciju darbiniekiem (turpmāk – robežsargi) (Raksts I). Augstākminētie problēmjautājumi, kā arī to aktualitāte

tika atspoguļoti Eiropas Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas programma migrācijas jomā” (EU Commission, 2015) un Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta Politikas ziņojumā “Par migrācijas un patvēruma situāciju Latvijā 2015. gadā” (Latvian Contact Point of the European Migration Network, 2016).

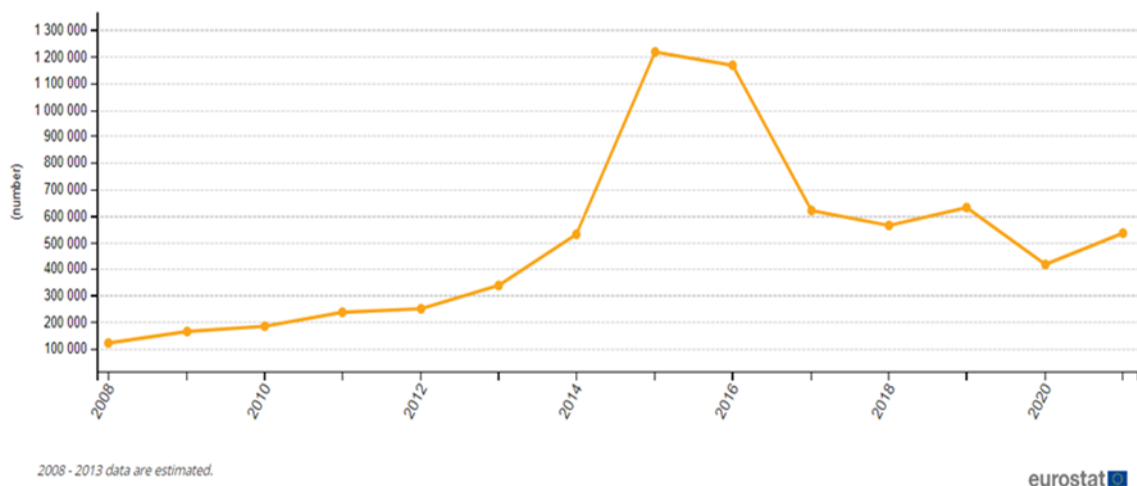
Tieši 2014. gadā tika sasniegts jauns patvēruma meklētāju ES valstīs skaita rekords – aptuveni 600 000 cilvēku. Bet 2015. un 2016. gados jau tika fiksēti virs 1,2 miljona patvērumu meklētāju pieteikšanās gadījumi. Nākamajos piecos gados statistika attiecībā uz patvēruma meklētāju skaitu saglabājās relatīvi zemākā, bet tomēr stabili augstā līmenī – ap 400-700 tūkstoši pieteikumu gadā (skat. 1.attelu) (Raksts VIII). Savukārt, 2022. gada traģiskie notikumi, saistītie ar Krievijas Federācijas militāru agresiju pret Ukrainu, radīja jaunus pārbaudījumus un izaicinājumus ES valstu ārējai un iekšējai drošībai. Nepilna gada laikā 7,98 miljoni Ukrainas iedzīvotāju ir bēguši no kara, šķērsojot robežas un atstājot savas valsts teritoriju, 4,94 miljoniem no tiem meklējot patvērumu Eiropas valstīs (Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR], 2023).

Papildus slodzi tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem, pirmkārt robežsargiem, rada un augstas prasības to profesionalitātei izvirza arī cīņa ar nelegālo migrāciju (Raksts VIII). Nelegālā imigrācija ir viens no lielākajiem riskiem ES valstu, un Latvijas tostarp, iekšējai drošībai, jo “pretēji noteiktajai tiesiskajai kārtībai valstī uzturas neregistrēti cilvēki, kuru vidū ir personas, kas izvairās no atbildības par prettiesiska rakstura nodarījumiem, organizēto kriminālo grupu pārstāvji, teroristi. Nelegālie migranti daudzos gadījumos ir iesaistīti cilvēku un ieroču tirdzniecībā, narkobiznesā, akcīzes preču kontrabandā u. c. Daļa nelegālo migrantu neoficiāli iesaistās darba tirgū, strādājot bez atbilstošām atļaujām un neregistrēti. Tas sekmē ēnu ekonomikas pieaugumu un korupcijas palielināšanos” (Vilks, 2016, 38).

1. attēls (Raksts VIII)

Patvēruma meklētāju skaits Eiropas Savienības valstīs 2008.–2021. gados

First-time asylum applications (non-EU) in the EU Member States, 2008–2021

Avots: Eurostat, 2023.

Savukārt, 2021.gadā nelegālās migrācijas spiediens tiešā veidā skāra arī ES austrumu robežas valstis, pirmkārt – Lietuvu, tad Poliju un Latviju, kad vairāku simtu nelegālo robežšķērsošanu plūsmas

no Baltkrievijas sāka veidot saspringtas situācijas pierobežā un robežkontroles dienestu institūciju funkciju izpildē. Relatīvi liels nelegālo robežšķersotāju skaits Baltijas reģionam un ar to saistītā problemātika spieda valstu valdības izsludināt ārkārtas stāvokļus pierobežu pašvaldību teritorijās un ieviest īpašos robežapsardzības režīmus. Kopumā arī ES ārējās robežas nelegāli šķērsojošo migrantu skaits 2022.gadā salīdzinoši ar 2021.gada rādītājiem ievērojami palielinājās (Raksts **VIII**). Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras (turpmāk - FRONTEX) publiski paziņotie statistiskie dati liecina, ka 2022.gada ES ārējo robežu nelegāli šķērsoja apmēram 330.000 cilvēku, kas ir par 64% vairāk nekā 2021.gadā. Tas ir ievērojamākais nelegālo iecelotāju skaits kopš 2016.gada (FRONTEX, 2023). Jāatzīmē, ka pienākumu pildīšanā ārkārtas apstākļos īpašu nozīmi iegūst darbinieku profesionālās sagatavotības līmenis un kvalitāte, jo pieaug kļūdu nozīme praktiskajā darbībā un atbildība par tām. Atbilstība profesionālās kompetences kopuma prasībām kļūst svarīgāka un nozīmīgāka praktiskās darbības un tās novērtējuma griezumā (Raksts **VIII**).

Augstākminētās migrācijas krīzes, terorisma izpausmes, bruņotu konfliktu eksistence un to riski Austrumeiropas reģionā, kā arī hibrīdkaru fenomens, veidojot jaunas ģeopolitiskās aktualitātēs un sarežģījumus Eiropas kontinentā, rezultātā radīja nepieciešamību veicināt ES valstu iekšējo un robežu drošības kapacitāti, kā arī noteikt jaunas prasības un izvirzīt jaunus uzdevumus tiesībsargājošām institūcijām, t.sk. robežkontroles jomā (Raksts **I**). Saskaņoties ar nepieciešamību integrēti izmantot dalībvalstu personāla resursus, tika konstatētas vērā ņemamas atšķirības dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavotības līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiski izveidojušās atšķirības izglītības kvalitātes nodrošināšanas praksē kopumā Eiropā (ES Komisija, 2009), un, attiecīgi, arī robežsargu profesionālās izglītības sistēmās ES valstīs. Šādu secinājumu apstiprināja arī Eiropas Komisijas pētījuma par Eiropas Robežsardzes sistēmas izveides iespējamību ES ārējo robežu kontrolei gala ziņojumā secinātais, ka robežsargu saņemamais apmācību līmenis Šengenas zonas dalībvalstīs savstarpēji nav saskaņots un ka tas rada attiecīgo institūciju darbinieku dažādus zināšanu līmeņus (EU Commission, 2014) (Raksts **I**). Līdz ar to par vienu no jauniem aktuāliem uzdevumiem ES robežkontroles un imigrācijas kontroles institūcijām kļuva nepieciešamība celt personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidot un standartizēt profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt robežsargu spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu apstākļos gan pildot dienesta pienākumus savās valstīs, gan darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās (Raksts **VIII**).

Augstākminēto uzdevumu un prasību izpildes veicināšanai, reaģējot uz nepieciešamību risināt problēmsituācijas pie ES ārējām robežām un stiprināt robežu kontroli, ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu 2016/1624 "Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi" (ES Parlaments un Padome, 2016) tika izveidota Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (FRONTEX), kuras funkcijās un uzdevumos, tostarp, tika paredzēti ES robežu pārvaldības standartu īstenošana un atbalsta sniegšana dalībvalstīm nacionālā līmeņa izglītības un apmācību veicināšanā, ieviešot kopējus apmācības standartus ES līmenī (Raksts **I**). Arī šobrīd spēkā esošā Eiropas Parlamenta un Padomes Regula 2019/1896 "Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi" uztur iepriekš nospraustās prioritātes un nosaka uzdevumu aģentūrai FRONTEX izveidot un turpmāk pilnveidot robežsargu kopējo apmācības pamatprogrammu ar mērķi veicināt augstākos standartus un paraugpraksi, īstenojot ES tiesības robežu pārvaldības un atgriešanas jomā (ES Parlaments un Padome, 2019).

Pētījuma teorētisko un praktisko aktualitāti stiprina FRONTEX (2019) izstrādātā "Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai" (turpmāk – Stratēģija), kas, nosakot uzdevumu izstrādāt vienotu Eiropas Robežu un krasta apsardzes (ERKA) izglītības un apmācības koncepciju un stratēģiju, orientē ES dalībvalstis uz pievienoto vērtību, kas iekļauj sevī robežkontroles, nelegālās migrācijas apkarošanu un ar atgriešanu saistīto uzdevumu izpildes vienotus standartus un augsto kvalitāti un izrietošās no tā stiprinātas ES ārējās robežas (Raksts **II**). Stratēģija izvirza uzdevumus ES dalībvalstīm izstrādāt un piemērot "kvalitātes nodrošināšanas mehānismus, kas attiecas

uz apmācības saturu un nodrošināšanu, pasniedzējiem, izglītojamajiem un apmācības vidi” (FRONTEX, 2019, 77) (Raksts IV).

Līdz ar to tiek plānots rezultāts, ka “kvalitātes nodrošināšanas mehānismi valsts līmenī sekmēs pienācīgu un salīdzināmu kompetenču līmeni”, kas nodrošinās, ka “pastāvīga apmācības novērtēšana un uzlabošana efektīvi palielinās cilvēkresursu rezervju spēju izpildīt uzticētos uzdevumus ES ārējo robežu aizsardzības jomā” (FRONTEX, 2019, 77).

b) Aktualitāte profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā

Profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas nepieciešamību un aktualitāti, t.sk. ieviešot izglītības iestādēs KVS, kā prioritāti izvirza starptautiskie saistošie politikas un normatīvie dokumenti (EU Commission, 2002, 2015; ES Parlaments un Padome, 2009; ENQA, 2015 u.c.). Tostarp, Eiropas Padomes (EP) secinājumos par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (“ET 2020”) vienā no četriem ieteiktiem ES stratēģiskiem mērķiem ir noteikta aktualitāte uzlabot izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti. Kā viens no ceļiem mērķa sasniegšanai tiek ierosināts uzlabot izglītības un apmācības iestāžu pārvaldību un vadību un izstrādāt efektīvas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas (ES Padome, 2009).

Savulaik, jau uzsākot Lisabonas stratēģijas īstenošanu, ES dalībvalstis iesaistījās kopējā Eiropas valstu kooperācijā izglītības sistēmas modernizācijas, pieejamības un kvalitātes nodrošināšanas jomā, tostarp virzoties uz kopējiem principiem balstītu kvalitātes nodrošināšanas un vadības sistēmu modeļu izstrādi (LR IZM, 2007).

Eiropas sadarbība un prioritātes 2015.-2020. gadiem profesionālās izglītības un apmācības jomā tika nostiprināti ar Briges paziņojumu (EU Commission, 2010) un Rīgas secinājumiem (EU Commission, 2016). Savukārt, ES iestādes, dalībvalstis, kandidātvalstis, Eiropas Ekonomikas zonas valstis, sociālie partneri un Eiropas profesionālās izglītības iestādes vienojās par mērķi laika posmā no 2015. līdz 2020. gadam turpināt attīstīt kvalitātes nodrošināšanas mehānismus profesionālajā izglītībā, ievērojot Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūru profesionālajā izglītībā un apmācībā (EQAVET). Eiropas Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā (ESG) ar mērķi veicināt vienotu izpratni par kvalitātes nodrošināšanu sniedz norādes uz jomām, kuras ir būtiskas sekmīgai kvalitātes nodrošināšanai un nosaka, ka augstskolām/koledžām jābūt kvalitātes nodrošināšanas politikai (ENQA, 2015) (Raksts V). Kvalitātes nodrošināšanas kultūra ir definēta kā profesionālās izglītības un apmācības pamats un Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūra ir aprakstīta ES Padomes 2020. gada 24. novembra “Ieteikumā par profesionālo izglītību un apmācību (PIA) ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgumam un noturībai” (ES Padome, 2020). Aņņemšanās novērst atlikušos šķēršļus saskaņot ar Eiropas standartiem un vadlīnijām kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izstrādē un uzturēt arī turpmāk kvalitatīvas izglītības jautājumus prioritātē apliecināta Romas komunikē (EHEA, 2020). Izglītības kvalitāti un to paaugstināšanu kā primāro dimensiju Eiropas Izglītības telpā pozicionēja ES Komisija “Paziņojumā par Eiropas Izglītības telpas izveidi līdz 2025. gadam” (ES Komisija, 2020). Padomes Rezolūcija par stratēģisku satvaru Eiropas sadarbībai izglītības un mācību jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un turpmāk (2021–2030), kā 1. stratēģisko prioritāti nosaka kvalitātes uzlabošanu izglītībā un mācībās (ES Padome, 2021).

Pētījuma aktualitāte LR profesionālās izglītības telpā vēsturisko faktoru kontekstā ir saistīta ar jaunu politisko un sociāli ekonomisko procesu uzsākšanos un norisi Latvijā 20. gadsimta nogalē (80-90.gadi), kas kardināli skāra arī izglītības sfēru valstī. Pāreja no valsts pārvaldes stingri reglamentētiem izglītības iestāžu darbības regulējumiem uz dažādu veidu autonomijas formām neatkarīgās valsts atjaunošanas apstākļos nesa vairākas pozitīvas tendences, svarīgākā no kurām ir atzīmējama kā labvēlīgu apstākļu izveidošana izglītības programmu fleksiblas adaptācijas iespējām darba tirgus mainīgajām prasībām un reģionu specifikai. Savukārt decentralizēta un zināmā mērā autonoma

izglītības pasākumu plānošana un īstenošana radīja riskus vienotu izglītības satura un rezultātu kvalitātes standartu nodrošināšanā.

Līdz ar to, sakarā ar nepieciešamību rast izglītības kvalitāti garantējošus mehānismus, lai nodrošinātu stabilu kvalitāti izglītības saturā un rezultātos, valsts izglītības telpā aktualizējās kvalitātes nodrošināšanas kā sistēmiska vadības mehānisma ieviešanas jautājumi. Par vienu no svarīgākiem kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem tiek izvirzīti KVS izveides un ieviešanas nosacījumi izglītības iestādēs. Uz šo brīdi kvalitātes nodrošināšanas mehānismu esamības aktualitāti un nepieciešamību LR izglītības iestādēs nosaka gan valsts vadošie normatīvie akti (LR Saeima, 1995; LR Ministru kabinets, 2021), gan arī valsts normatīvie regulējumi izglītības programmu, virzienu un iestāžu akreditācijas procesiem (LR Ministru kabinets, 2018a, 2018b).

Izglītības kvalitātes un to vadības jautājumu aktualitāte ir noteikta un tiek uzturēta LR valsts attīstības plānošanas un politikas dokumentos: Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadiem starp definētiem politiskiem mērķiem tika noteikta nepieciešamība paaugstināt izglītības vides kvalitāti un uzlabot resursu vadības efektivitāti, attīstot izglītības iestāžu institucionālo izcilību (LR Saeima, 2014); “Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam” (LR Saeima, 2010) pozicionē nostāju, ka izglītības kvalitāte, pieejamība un saturs visos izglītības līmeņos un vecuma grupās ir Latvijas attīstības iespēja un cilvēkkapitāla vērtības palielināšanās priekšnosacījums; izglītības kvalitātes jautājumu svarīgumu valsts attīstībai un nepieciešamību stiprināt profesionālo izglītību akcentē “Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam” (LR Saeima, 2020a). Arī pēdējā laikā LR izglītības jomu regulējošo normatīvo aktu un plānošanas dokumentu telpā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība izglītības kvalitātes nodrošināšanas un efektīvas, labi organizētas izglītības sistēmas pārvaldības aspektiem: Izglītības likuma (LR Saeima, 1998) grozījumi (LR Saeima, 2021) noteica valsts sistēmas izglītības kvalitātes nodrošināšanai saturu un uzdevumus, kā arī atbildīgās institūcijas par izglītības kvalitātes izglītības iestādē nodrošināšanu; LR Ministru kabinets (MK) ar 2021.gada 22.jūnija rīkojumu Nr.436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021.-2027. gadam” (turpmāk – Pamatnostādnes) līdz ar definēto virsmērķi nodrošināt kvalitatīvas izglītības iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem ir izvirzījis četrus savstarpēji saistītus izglītības attīstības mērķus, vienu no tiem formulējot kā ilgtspējīgu un efektīvu izglītības sistēmas un resursu pārvaldību (LR MK, 2021); Pamatnostādnes iezīmē, ka nākotnē Latvijas izglītības politikas risinājumiem ir jābūt balstītiem uz datu analīzi un pētniecību un Latvijas izglītībā tiek nodrošināta labi organizēta pārvaldība un kompetenta vadība (LR MK, 2021) (Raksts **VIII**).

c) Aktualitāte izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanas kontekstā

LR Ministru kabineta apstiprinātās Pamatnostādnes nosaka izglītības kvalitātes vadības sistēmas satura struktūru īstenojamo izglītības programmu kvalitātes un atbilstības noteiktiem standartiem nodrošināšanai un paredz, ka par vienu no izglītības KVS pamatelementiem jāklūst izglītības iestādes iekšējai kvalitātes nodrošināšanas sistēmai (LR MK, 2021), taču nesniedz ieskatu vadoties pēc kādiem pamatprincipiem un ar kādām metodēm ir izveidojamas izglītības iestāžu kvalitātes nodrošināšanas sistēmas. Teorētiski, vadības procesu kvalitātes nodrošināšanai izglītības iestādes vadība var izvēlēties kādu no vairākiem jau eksistējošajiem KVS modeļiem vai izstrādāt citu modeli.

1. tabula (Raksts VIII)

Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo KVS izveides varianti

Tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijas valstīs	Pielietojamo KVS modeļu varianti			Kopā
	Ārpalpojuma ietvaros izveidota KVS (piemēram, ISO 9000)	Izglītības iestādes izveidota KVS	KVS kā sistēma nav izveidota, tiek izmantota atsevišķu elementu kopa	
Apzinātās izglītības iestādes	2	3	4	9
Pētījumā iekļautās izglītības iestādes	1	1	3	5

Apzinot faktisko situāciju Latvijas, Lietuvas un Igaunijas izglītības iestādēs, kas realizē attiecīgas izglītības programmas un sagatavo personālu tiesībsargājošām institūcijām (turpmāk – tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes), autors konstatēja, ka pamatā tiek pielietoti KVS izveides šādi trīs varianti: a) ārpalpojuma ietvaros izveidotas KVS (piemēram, ISO 9000), b) izglītības iestādes patstāvīgi izveidotas KVS, c) KVS kā vienota sistēma izglītības iestāde nav izveidota un formāli apstiprināta, bet tiek izmantota atsevišķu KVS piekritīgu elementu kopa (skat. 1.tabulu) (Raksts VIII).

Faktiskās situācijas apzināšanas gaitā iegūtā informācija un praktiskā pieredze liecina, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijā, t.sk. Latvijā, un lielākā mērā tajās, kuras atrodas tiešās valsts pārvaldes hierarhiskajā struktūrā, KVS izstrādes praksē, nosakot to izveides pamatprincipus, netiek pielietoti zinātniski pamatoti kritēriji, bet tiek piemēroti pārsvarā uz subjektīviem pamatojumiem un administratīviem lēmumiem balstīti KVS izveides pamatprincipi (Raksts VI). Līdz ar to, zinātniski pamatotu kritēriju attiecīgas izvēles izdarīšanai neesamības apstākļos, KVS izveide un, attiecīgi, arī dotā procesā īstenošanai nepieciešamo resursu iesaiste un izmantošana, tiek veikta nebalstoties uz zinātniski pamatotiem lēmumiem. Rezultātā, ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas organizācijas, administrēšanas un finansēšanas specifiku, nenodrošinot pēc zinātniski pamatotiem principiem un kritērijiem izstrādātu KVS pielietošanu, veidojās riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī profesionālās izglītības valstī, t.sk. robežsardzības jomā, kvalitātes ilgtspējību kopumā (Raksts VI).

Pamatojoties uz augstākminēto un ņemot vērā, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu darbības konceptuālais mērķis ir nodrošināt valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanu, secināms, ka ir aktuāli nepieciešama sistēmiskas, zinātniski pamatotas pieejas piemērošana izglītības procesu un rezultātu kvalitātes nodrošināšanai augstākminētajās izglītības iestādēs. Neskatoties uz to, ka tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesu un profesionālās sagatavošanas kopumā kvalitātes jautājumi ir relatīvi aktuāli un ar zināmu regularitāti tiek pētīti visā pasaulē (Indrikovs, 2007; Kratoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovitš, 2021 u.c.), robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un standartizācijas jautājumu aktualizācija ES kopumā, un Latvijas valstī tostarp, ir samērā jauna parādība, līdz ar ko augstākminētie jautājumi un to problemātika gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Savukārt, KVS izveides un funkcionēšanas jautājumi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, t.sk. KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles kontekstā līdz šim faktiski nav pētīti (Raksts VIII).

Pētījuma aktualitāti Latvijas valsts reģionālajai attīstībai nosaka vairāku izglītības iestāžu (Daugavpils Universitāte (DU), Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija (RTA), Valsts robežsardzes koledža (VRK), Valsts policijas koledža (VPK) (Latgales filiāle)) esamība un darbība Latgales reģionā

realizējot attiecīgās profesionālās izglītības programmas un sagatavojot personālu Latvijas valsts tiesībsargājošo institūciju vajadzībām (Raksts **III**).

Pētījuma tēma un mērķis tika izvēlēti un noteikti, ņemot vērā autora ilggadējo darba pieredzi ar personāla profesionālās sagatavošanas vadības jomu un kvalitātes vadības procesu attīstību saistītos vadošajos amatos LR Valsts robežsardzē (VRS) un Valsts robežsardzes koledžā un attiecīgās problemātikas gan teorētisko, gan praktisko aspektu pārzināšanu. Papildus pieredze un pētījuma aktualitāti apstipriņošas atziņas iegūtas darbojoties Akadēmiskās informācijas centra (AIC) studiju programmu novērtēšanas eksperta statusā.

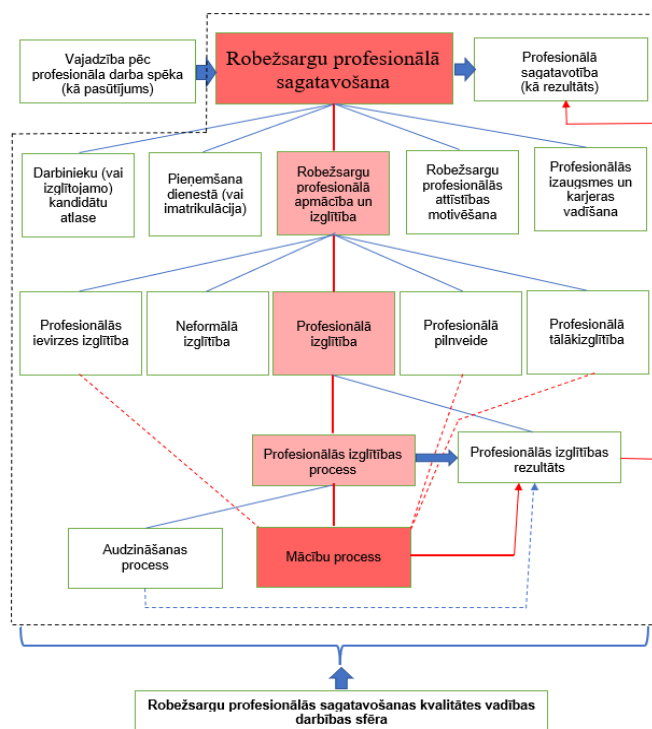
Promocijas darba pētījumu tematikas aktualitāti akceptējusi un atbalsta LR Iekšlietu ministrija, 2018. gada 26. jūnija vēstulē Nr.1-63/322/343-Z atzīmējot, ka promocijas darba pētījumā iegūtās atziņas un secinājumi var dot būtisku ieguldījumu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm profesionālās izglītības sistēmas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei un efektīvākai mācību procesu administrēšanai.

Pētījuma koncepts un dizains

Analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmu un tās elementu mijiedarbību, un balstoties uz to, kā objektu, uz kuru ir vēršama izglītības kvalitātes vadības nodrošināšanas mehānismu darbība noteikto ES un nacionālo prasību robežsargu profesionālo kompetenču jomā sasniegšanai, autors izveidoja pētījuma konceptu, kas robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā ir fokusēts uz profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes (skat. 2. attēlu) (Raksts **VIII**).

2. attēls (Raksts **VIII**)

Pētījuma koncepta fokusēšana uz mācību procesu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā

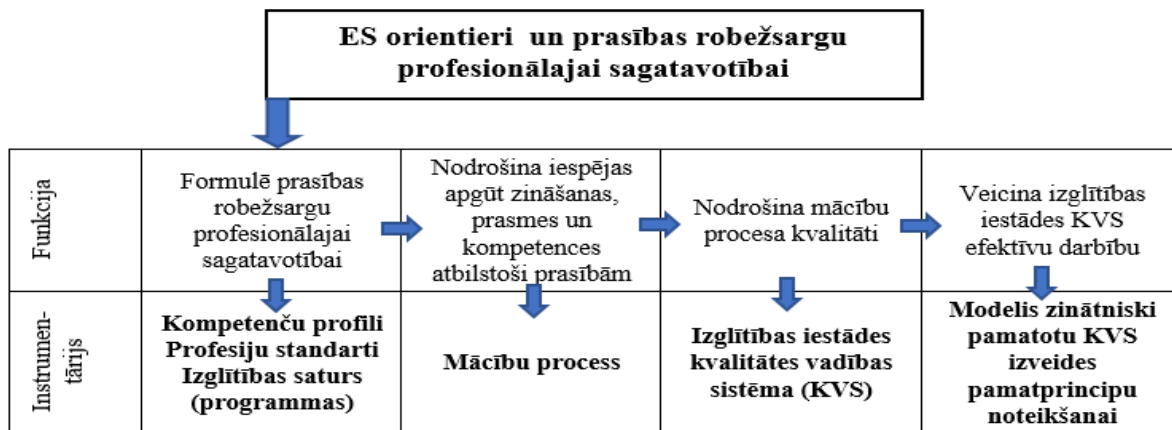

Pamatojoties uz augstākminēto ir noteikts **pētījuma objekts**: robežsargu profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadība.

Nosakot un analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas vadības galvenās funkcijas un to pakārtoto praktisko secību, autors izstrādāja robežsargu profesionālās sagatavotības, kā īstenojamo robežsargu profesionālās sagatavošanas pasākumu rezultāta, kvalitātes nodrošināšanas konceptuālo shēmu (skat. 3. attēlu), nosakot arī instrumentāriju, kuram jānodrošina shēmā iekļauto funkciju realizēšana (Raksts VIII).

3. attēls (Raksts VIII)

Robežsargu profesionālās sagatavotības kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma

Par noteicošo mehānismu, kas nodrošina mācību procesa kvalitāti, konceptā ir noteikta izglītības iestādes KVS, bet par instrumentāriju, kas nodrošina KVS efektīvu funkcionēšanu, tiek uzskatīta nepieciešamība izmantot attiecīgu modeli zinātniski pamatotu KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai (Raksts VIII). Saskaņā ar augstākminēto noteikts **pētījuma priekšmets**: KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

No teorijas analīzes un secinājumiem, ka mācību procesa izglītības iestādē kvalitātes vadības nodrošināšanā noteicoša loma ir attiecināma uz efektīvi funkcionējošas KVS esamību un pilnvērtīgu darbību, izriet praktiskā aktualitāte zinātniski pamatotai pieejai KVS izglītības iestādēs, kā kvalitātes nodrošināšanas mehānisma, izveides pamatprincipu noteikšanai un, respektīvi, attiecīgā pētnieciskā instrumentārija – modeļa efektīvāko KVS izveides pamatprincipu noteikšanai, izstrādei.

Vadoties no augstākminētā autors veidoja pētījuma koncepta paradigmu, uz kuras pamata promocijas darba izstrādes gaitā formulēts un noteikts **promocijas darba mērķis**: pamatojoties uz profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs analīzes rezultātiem izstrādāt un aprobēt modeli zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei izglītības iestādēs.

Pētījuma ietvaros ar jēdzienu ‘efektīvākie’ attiecībā uz KVS, tās resursiem, elementiem un KVS izveides pamatprincipiem tiek saprasta pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti.

Vadoties no aktualitātēm robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā, pētījuma mērķa sasniegšanai un saskaņā ar izveidoto pētījuma norises konceptuālo struktūru ir formulēti **pētījuma jautājumi**:

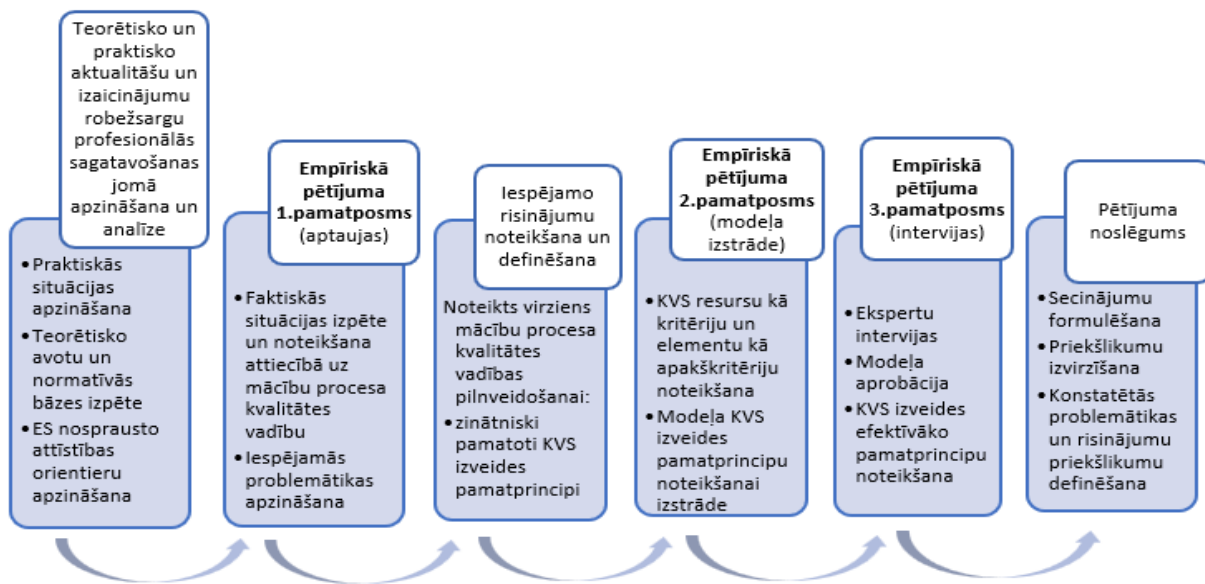
1. Vai pastāv, un kādas, problēmas robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā un kas ir tam par iemeslu?
2. Kāds risinājums rodams konstatēto problēmjuautajumu cēloņu mazināšanai un novēršanai?
3. Kāda ir izstrādāta modeļa KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs būtība un struktūra?

4. Kāda metodika un pētnieciskais instrumentārijs ir izmantojami praktiski pielietojot autora izstrādāto modeli KVS izveides izglītības iestādēs efektīvāko pamatprincipu noteikšanai?
5. Kādi ir autora izstrādātā modeļa aprobācijas rezultāti?

Atbilstoši noteiktiem pētījuma mērķim un pētījuma jautājumiem tika veidota pētījuma konceptuālā struktūra (skat. 4.attēlu), kurā katra nākamā posma mērķa un uzdevumu noteikšana izrietēja un praktiska realizācija īstenojās pēc iepriekšējā posma noslēgšanas un rezultātu analīzes (Raksts VIII).

4. attēls (Raksts VIII)

Pētījuma konceptuālā struktūra

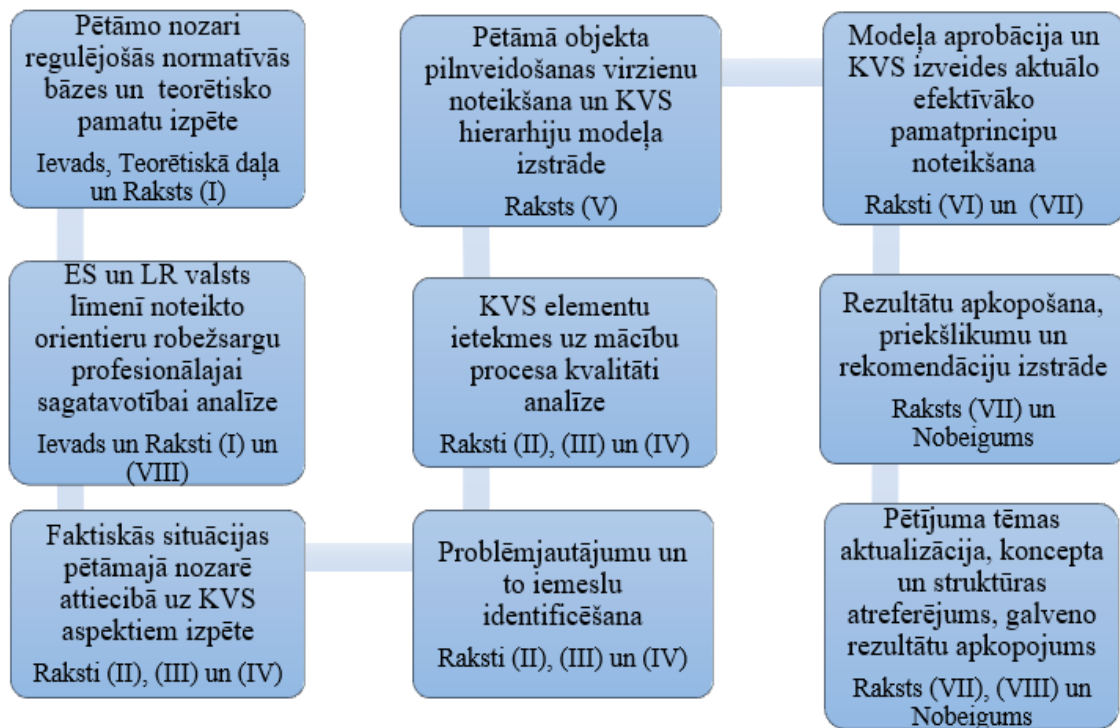
Promocijas darba mērķa pilnvērtīgai sasniegšanai tika noteikti šādi **pētījuma uzdevumi**:

1. Izziņāt un raksturot aktuālās prasībās robežsargu profesionālajai sagatavotībai un kompetencēm mūsdienu starptautisko attiecību sarežģītumu un konfliktsituāciju radīto izaicinājumu ES robežu drošībai kontekstā.
2. Izpētīt un noskaidrot faktisko situāciju un iespējamo problemātikas esamību profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas mehānismu funkcionēšanas jomā pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
3. Izstrādāt modeli KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (turpmāk - KVS hierarhiju modelis), t.sk izveidot KVS hierarhiju modeļa struktūru, kā arī metodiku un instrumentāriju modeļa aprobācijai un praktiskajai pielietošanai.
4. Izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās aprobācijas laikā:
 - izpētīt tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS resursu, autora identificēto un noteikto par svarīgākajiem realizētā pētījuma kontekstā (turpmāk – KVS pamatresursi) un to saturu noteicošo elementu (turpmāk – KVS pamatelementi) ietekmi uz mācību procesa kvalitāti;
 - izvērtēt KVS hierarhiju struktūrā iestrādātos KVS pamatresursus un pamatelementus korelācijā pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti un noteikt aktuālos efektīvākos KVS izveides pamatprincipus kopumā;
 - izveidot zinātnisku pamatojumu rekomendāciju sniegšanai robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes turpmākās pilnveidošanas un attīstības vadībai.
5. Identificēt galvenās problēmas robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā un izvirzīt priekšlikumus to risināšanai.

Promocijas darba ietvaros pētnieciskās aktivitātes tika plānotas un secīgi realizētas pakārtojot **pētījuma posmus** noteikto uzdevumu izpildei. Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā atspoguļoti 5. attēlā.

5. attēls

Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā

Pētījuma dalībnieki un metodes

Pētījumā kopumā piedalījās triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju profesionālās sagatavošanas mācību procesa dalībnieku visus segmentus pārstāvošie 2264 respondenti (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji, pasniedzēji un administrācijas pārstāvji) (Raksti II, III, IV) un 20 informanti - četru kategoriju eksperti tiesībsargājošo institūciju personāla profesionālās sagatavošanas jautājumos (Raksti VI, VII).

Pētījuma rezultātu validitātes nodrošināšanai pētījuma bāzē papildus izglītības iestādēm, kas sagatavo tikai robežsargus, ir iekļautas arī izglītības iestādes kas sagatavo policijas darbiniekus, pamatojoties uz to, ka Latvijā prasības un dienesta gaitas nosacījumus robežsargiem un policijas darbiniekiem nosaka vienots “Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums” (LR Saeima, 2006). Līdz ar to nepastāv kardinālas atšķirības prasībās un nosacījumos robežsargu un policijas darbinieku profesionālai sagatavošanai, kā arī noteiktos gadījumos ir pieļaujama dienesta pienākumu pildīšana kādā no tiesībsargājošām institūcijām iegūstot profesionālo izglītību citas tiesībsargājošās institūcijas izglītības iestādē. Savukārt, Lietuvā un Igaunijā pastāv izglītības iestādes kas vienlaikus gatavo darbiniekus gan policijas, gan robežkontroles institūciju vajadzībām.

Kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma mērķu sasniegšanai tika izmantotas šādas **pētīšanas metodes**:

Teorētiskā metode

ES un LR normatīvo aktu un zinātniskās literatūras analīze izglītības kvalitātes un KVS aspektu darbības jomā.

Empīriskās metodes

A. Datu vākšanas metodes

- Aptaujas četrām respondentu kategorijām,
- Ekspertu intervijas;

B. Sintēzes un modelēšanas metodes

- Jēdzienu konstruktīvā sintēze,
- Iegūto empīrisko datu teorētiskā sintēze,
- KVS hierarhiju struktūrshēmas deduktīvā modelēšana,
- Modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai izstrāde,
- KVS hierarhiju modeļa praktiskās pielietojšanas metodikas sintēze,
- Rekomendāciju izstrāde un formulēšana;

C. Datu apstrādes metodes

- D. Aprakstošās statistikas, korelācijas, faktoru analīzes metodes un hierarhiju analīzes metode iegūto datu apstrādei un analīzei,
- E. "SPSS for Windows 23.0 Version" programmatūras pakete datu statistiskajai analīzei un iegūto rezultātu prezentācijai.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Latvijas valsti un Eiropas Savienību kopumā skarūšo mūsdienas izaicinājumu apstākļos noteikto prasību robežsargu profesionālajai sagatavošanai izpilde ir panākama nodrošinot KVS ieviešanu attiecīgo tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un orientējoties uz profesionālās sagatavošanas procesu satura un rezultātu kvalitātes standartizāciju.
2. Uz pētījumiem pamatotu lēmumu KVS izveides pamatprincipu noteikšanai neesamības apstākļos netiek realizēta arī zinātniski pamatota, sistēmiski sabalansēta mācību procesa kvalitātes vadības politika izglītības iestādēs, kā rezultātā robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti nodrošiņošie pasākumi kopumā nav pilnvērtīgi efektīvi.
3. Modeļa KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai, kura pielietojšanas vispārējais mērķis ir mācību procesa KVS izglītības iestādē pilnveidošana, izstrāde un praktiskā pielietojšana novērtējot saskaņā ar hierarhiju analīzes metodi KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, nodrošinās iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu vadībai pieņemt uz pētījumiem balstītus lēmumus objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides pamatprincipu noteikšanā.
4. Pozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir sagaidāma pie nosacījuma, ka KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs tiks izveidota kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījumā rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecība uz katru konkrētu KVS pamatresursu atsevišķi.

Pētījuma zinātniskā novitāte

Pētījuma, kas pirmo reizi ir veikts kompleksā veidā triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS darbības vērtējumu griezumā, īstenošanas rezultātā:

- a) noteikts konceptuālais pamatojums
 - robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu izpētei,
 - tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveides zinātniski pamatotu pamatprincipu noteikšanai;

- b) izpētīti un formulēti robežsargu profesionālās sagatavošanas jēdziena būtība un saturs (Raksts I).
- c) izstrādāts aptauju veikšanas instrumentārijs un izpētīts faktiskais stāvoklis attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (Raksti II, III, IV);
- d) veikta pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un KVS pamatresursu un pamatelementu novērtēšanai atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti (Raksts V);
- e) izstrādāts KVS hierarhiju modelis un tā pielietošanas metodika, kas devuši teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm nodrošināt aktuālo efektīvāko KVS izveides pamatprincipu objektīvu noteikšanu un veido platformu zinātniski pamatotas alternatīvas izvēlei (Raksts V);

Nemot vērā, ka sociālo zinātņu telpā terminoloģija nemitīgi evolucionē, autors pētījuma gaitā nepārtraukti strādāja pie lietojamo pamatjēdzienu terminoloģijas turpmākās izpratnes, tās teorētiskās interpretācijas un praktiskās pielietošanas pilnveidošanas. Lai nodrošinātu pētījuma mērķa sasniegšanu un vienotu, korektu atsevišķu jēdzienu izpratni promocijas darba kontekstā, gadījumos, kad nepieciešamās jēdzienu definīcijas netika konstatētas normatīvajos aktos vai citu pētnieku darbos, vai arī tās bija nepietiekami aptverošas, autors tās sintezēja un formulēja patstāvīgi. Jēdzienu ‘profesionālā sagatavošana’, ‘kvalitātes vadība’, ‘kvalitātes vadības sistēma’, ‘mācību process’, ‘tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes’ mijiedarbības un izmantošanas pētījuma ietvaros nosacījumu skaidrojums atreferēts 1.1. nodaļā.

Pētījuma praktiskā nozīme

- tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu specifikai pielāgotais aptauju instrumentārijs ir izmantojams arī turpmākiem pētījumiem aktuālās faktiskās situācijas noteikšanai un iespējamās problemātikas risku monitorēšanai un diagnosticēšanai kvalitātes nodrošināšanas mehānismu funkcionēšanas jomā;
- autora izstrādātie KVS hierarhiju modelis (vai modeļa izstrādes algoritms) un tā pielietošanas metodika var kalpot par instrumentāriju KVS izveides zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs;
- izstrādāta metodoloģija hierarhiju modeļa izstrādei un praktiskai pielietošanai KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai pie objektīvas nepieciešamības, pilnveidojot vai aizvietojoat atbilstoši izglītības iestādes specifikai noteiktus apakškritērijus, ir izmantojama arī citās profesionālās izglītības nozarēs;
- pētījuma gaitā īstenotās aktivitātes un jautājumu par KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs esamību un darbības efektivitāti aktualizācija rosināja attiecīgas diskusijas attiecīgo iestāžu stratēģiskā un taktiskā menedžmenta līmeņos, kas, prognozējams, kalpos par stimulējošu faktoru robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti veicinošas vides turpmākai attīstībai;
- izvirzīti priekšlikumi pētījuma ietvaros identificēto galveno problēmu a) ar pētījuma tēmu saistītās terminoloģijas lietošanas tiesiskiem un praktiskiem aspektiem, b) robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā, risināšanai.

Pētījums, kura ietvaros ir izstrādāti zinātniski pamatoti risinājumi KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai, ir veikts ar pakārtotu mērķi sekmēt robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu pilnveidošanu tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu praktiskajā darbībā.

Pētījuma ierobežojumi

1. Modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai struktūra ietver autora izvēlētos un definētos KVS pamatresursus (kā kritērijus) un pamatelementus (kā apakškritērijus) un ir pakārtota pielietošanai izmantojot hierarhiju analīzes metodi. Iestrādājot modelī citus KVS pamatresursus vai/un pamatelementus var būt sasniegts atšķirīgs pētījuma rezultāts.
2. Konstatētās atšķirības pētījumā iekļautajās izglītības iestādēs pielietoto KVS modeļu variantos (skat. 1.tabulu) veido relatīvu risku attiecībā uz KVS funkcionalitātes novērtējumu no respondentu un informantu puses to atšķirīgās praktiskās pieredzes ietekmē.
3. Saskaņā ar promocijas darba mērķi un uzdevumiem pētījuma saturs un gaita tika konceptuāli orientēti uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem un tās pilnveidošanas iespējām ieviešot uz zinātniski balstītiem pamatprincipiem izveidotas KVS. Ar personālpolitiku (tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem noteikto kompetenču griezumā), izglītības saturu un rezultātiem saistītie jautājumi netika detalizēti izklāstīti un iekļauti pētījuma tvērumā ņemot vērā promocijas darba fokusēšanos uz pētījuma priekšmetu - KVS izveides pamatprincipiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
4. Nozīmīgs ierobežojums bija zināšanu/informācijas trūkums zinātniskajos avotos saistībā ar promocijas darba pētījuma priekšmetu. Autors nav konstatējis detalizētu pētījumu par KVS izveides izglītības iestādēs pamatprincipu noteikšanas metodēm esamību, kas nedeva iespēju veikt pētījuma rezultātu salīdzinošu analīzi.
5. Lai gan LR normatīvie regulējumi izglītības jomā paredz termina angļu valodā “vocational education and training (VET)” tulkošanu kā “profesionālā izglītība” (LZA Terminoloģijas komisija, 2010), autors promocijas darbā ietvaros, citējot vai atsaucoties uz ES un EP dokumentiem, izmantoja arī terminus “profesionālā izglītība un apmācība” pamatojoties uz apsvērumiem, ka tieši šādi termini tiek izmantoti ES un EP izdotajos dokumentos to oficiālajos tulkojumos latviešu valodā. Ņemot vērā to, ka pētījuma rezultāti tiek publicēti arī starptautiskajos zinātniskajos izdevumos angļu valodā, lai veicot publikāciju tulkojumus netiktu zaudēta pielietojamo terminu sākotnējās būtības un jēgas izpratne attiecīgajā profesionālajā vidē, autors uzskatīja par svarīgu saglabāt citējamā teksta un jēdzienu autentiskumu.

Galvenie atzinumi un secinājumi

1. Latvijas Republikas likumdošanā izglītības jomā atsevišķu izmantoto jēdzienu būtības un satura definīcijas un skaidrojumi nav pietiekami izsmeļoši attiecībā uz šo jēdzienu praktisko īstenošanu un korelācijā ar pētnieku atziņām. Arī kvalitātes vadības jomā nepastāv konsekvence terminoloģijas lietošanā LR normatīvajā bāzē, un attiecīgi, valsts pārvaldes un izglītības sfērās. Kā aktuāls vērtējams turpmākais kompetento institūciju darbs tiesību aktos izmantojamās ar izglītības un kvalitātes vadības jomām saistītās terminoloģijas pilnveidošanai un attīstībai.
2. Pētījuma tēmas aktualitāti mūsdienās nosaka: a) starptautisko konfliktsituāciju radītie izaicinājumi ES robežu drošības jomā, kas tieši projicējās uz prasībām robežsargu profesionālās sagatavošanas un tās vadības kvalitātei; b) ES un Latvijas valsts noteiktās prioritātes un uzstādījumi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas veicināšanu un orientāciju uz pētījumiem pamatotiem vadības lēmumiem izglītības politikā; c) faktiskā situācija, kad lēmumi par KVS izveides pamatprincipu izvēli tiek pieņemti bez zinātniska pamatojuma; d) apstākļi, ka Latvijas un starptautiskajā zinātniskajā telpā trūkst pētījumu par izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu un objektīvu izvēli. Pamatojoties uz augstākminēto pēdējos gados robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu aktualitātei ir tendence pieaugt.

3. Neskatoties uz pētījumā iekļauto izglītības iestāžu kopumā nenoliedzamu pozitīvo pieredzi, tradīcijām, esošo zinātnisko, pedagoģisko un personāla potenciālu, pētījuma gaitā pastāvošo KVS funkcionalitātē un praktiskajā atdevē ir konstatēti problemātiskie aspekti un nepilnības, kuru ietekmē vēlamajā līmenī netiek nodrošināta izglītības procesu un rezultātu kvalitātes atbilstība darba devēju prasībām un aktuālajām vajadzībām personāla profesionālās sagatavošanas jomā.
4. Pētījuma rezultātu analīze ļauj konstatēt, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomas administrēšanā, kā arī pastāvošās KVS vai izmantojamie atsevišķie to elementi nav pietiekami efektīvi, par ko liecina atsevišķos indikatoros nozīmīgas diferences mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības “pakalpojuma” saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās.
5. KVS izveides un pielietošanas prakse Baltijas valstu, t.sk. Latvijas, tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pārsvarā ir balstīta uz atšķirīgiem pamatprincipiem un metodēm faktiski bez zinātniski pamatotas pieejas, kas rezultātā veido riskus gan resursu nelietderīgai iesaistei un izmantošanai KVS izveides un uzturēšanas procesos, gan arī robežsargu profesionālās izglītības kvalitātei un kopumā profesionālās sagatavošanas kvalitātes ilgtspējībai.
6. Ņemot vērā, ka saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot dalībvalstu personāla resursus ir konstatētas ievērojamas atšķirības ES dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavotības līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiski izveidojušās atšķirības robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmās, lai ES valstu robežsargi varētu sekmīgi realizēt kopējus mērķus un uzdevumus, ir jābūt vienotām prasībām robežsargu profesionālās izglītības saturam un, attiecīgi, iespējami vienotai dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātei.
7. Profesionālās izglītības un tās mācību procesa kvalitātes un efektivitātes nodrošināšanai būtiski ir veicināt profesionālās izglītības iestāžu atbilstošu pārvaldību. Izglītības iestādes pārvaldības uzdevums ir nodrošināt nepieciešamo vidi, kurā, lai sasniegtu noteiktos izglītības mērķus, tiek pilnveidota mācību satura un procesu kvalitāte. Līdz ar to būtiska loma ir izglītības kvalitātes un, attiecīgi, kvalitātes vadības izglītības iestādēs nodrošināšanai izstrādājot efektīvus kvalitātes vadības mehānismus.
8. Pētījuma ietvaros veiktā teorētisko un praktisko aspektu analīze liecina, ka par vienu no svarīgākajiem kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem kalpo KVS izveides un ieviešanas faktors. KVS esamības aktualitāti un nepieciešamību izglītības iestādēs nosaka arī starptautiskās un nacionālās reglamentācijas izglītības programmu, virzienu un iestāžu akreditācijas procesiem, līdz ar ko KVS izveide un pilnvērtīga funkcionēšana ir aktuāla arī tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm.
9. Tiesībsargājošo institūciju darbinieku, un īpaši robežsargu, profesionālās sagatavošanas vadības kvalitātes pētniecība ES kopumā un Latvijas valstī tostarp ir samērā jauna parādība un līdz šim attiecīgie jautājumi gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Personāla profesionālā sagatavošana, tās politika un stratēģija, kvalitāte un vadība, resursi un perspektīvas, procesu un rezultātu kvalitātes kritēriji – tie ir jautājumi, kuru izpratnes pilnveidošanai ir nepieciešami turpmākie pētījumi.
10. Ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju, un, attiecīgi, to izglītības iestāžu kvalitatīvas darbības nozīmi valsts drošībai un valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanai, ir nepieciešama sistēmiska, uz pētījumiem balstīta pieeja tādām personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātei konceptuāli svarīgam jautājumam, kā KVS izveides pamatprincipu izvēle. Par zinātniski pamatotu instrumentāriju KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei var tikt izmantots šim nolūkam speciāli izstrādātais modelis un tā pielietošanas metodika.

11. Pētījuma ietvaros veiktā pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskai pielietošanai novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti dod zinātniski pamatotu teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai. Izstrādātais daļēji atvērtā tipa KVS hierarhiju modelis pie objektīvas nepieciešamības ir pilnveidojams un aizvietojot atbilstoši izglītības iestādes specifikai noteiktus apakškritērijus ir izmantojams arī citās profesionālās izglītības nozarēs.
12. Saskaņā ar pētījuma rezultātiem, aprobējot un praktiski izmantojot izstrādāto KVS hierarhiju modeli un tā pielietošanas metodiku, pamatojoties uz ekspertu intervēšanas laikā iegūto datu analīzi, konstatēts, ka izvēloties no noteikto alternatīvu kopas pamatprincipus, pēc kādiem veidot KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir paredzama variantam, kad tiek izdarīta izvēle izveidot unikālu KVS, balstoties uz pastāvīguma un neatkarības no ārējās administratīvās vai politiskās ietekmes pamatprincipu. Dotais secinājums ir skaidrojams ar izveidotās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām, kā arī lielā mērā saskan arī ar amerikāņu pētnieku (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017) atzinumiem par to ka pieejas, kas iestādēm dod vairāk autonomijas uzraudzības procesu un sistēmu izveidē, var stimulēt institucionālo attīstību.
13. Relatīvi vispozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti, kā profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas pamatfaktoru, būs panākama izglītības iestādes KVS izveides procesā kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pamatresursu atsevišķi.
14. Attiecībā uz pētījuma problemātikas izpēti turpmākajām perspektīvām ir konstatēta lietderība un aktualitāte nepieciešamībai turpināt iegūto datu analīzi un veikt papildus pētījumus a) detalizētākas analītiskās informācijas ieguvei par pētījumu rezultātos konstatētajām problemātikām un tendencēm, b) KVS darbības ietvaros veicamo pasākumu mācību procesa norises un rezultātu kvalitātes nodrošināšanas aspektu un ar tiem saistītās problemātikas padziļinātai izziņai - ar mērķi detalizēti identificēt cēloņus un iemeslus izglītības iestāžu sniegta pakalpojuma kvalitātes nepietiekamībai patērētāju vērtējumā. Iegūtās augstākminētās informācijas analīze un izmantošana ļaus tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadībai noteikt konkrētus mācību procesa kvalitāti ietekmējošos riska faktorus, kas dos iespēju plānot un nodrošināt pasākumus KVS funkcionalitātes pilnveidošanai.

Galvenā pētījuma vērtība teorijai un praksei ir metodoloģijas izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskajai pielietošanai, novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, kas dod teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai.

Pētījuma rezultātā ir izveidots zinātniski pamatots ietvars tiesībsargājošo institūciju un citu, ar sabiedrības un cilvēku drošību programmu realizēšanu saistīto izglītības iestāžu, kas sagatavo speciālistus darbam tiesībsargājošajās institūcijās, t.sk. robežsardzē, rīcībai nosakot KVS izveides aktuālos efektīvākos pamatprincipus un prioritāros virzienus izglītības iestādes darbības organizācijā un attīstībā, kas, savukārt, veido labvēlīgu vidi robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības nodrošināšanai.

Pētījuma gaitā īstenoto aktivitāšu rezultātā, jautājumu par KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs objektīvo esamību, izveides pamatprincipu noteikšanu un darbības efektivitāti aktualizācija

rosināja attiecīgas diskusijas un pārdomas stratēģiskā un taktiskā līmeņu menedžmenta aprindās. Augstākminēto jautājumu aktualizācija kalpos, prognozējams, par stimulējošu faktoru robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti veicinošas vides turpmākai attīstībai.

Problēmas un priekšlikumi to risināšanai

1. problēma

Konstatācija:

Ņemot vērā, ka zinātniskajā vidē saistīto ar izglītības un kvalitātes vadības jomām vairāku jēdzienu būtības un satura definīcijas vēl nav nostabilizējušās, a) joprojām pastāv šo jēdzienu atšķirīgas definīcijas un domstarpības to interpretācijā, b) terminoloģija socioloģisko zinātņu telpā turpina nemitīgi evolucionēt, c) notiek tās teorētiskās interpretācijas un praktiskās pielietojuma pilnveidošana, d) par tiem turpinās pētījumi un diskusijas.

Pētot un analizējot normatīvo aktu bāzi un zinātniskos darbus attiecīgos tematiskajos jautājumos, promocijas darba autors konstatēja, ka ne visos gadījumos LR likumdošanā izglītības jomā jēdzienu definīcijas un satura skaidrojumi ir pietiekami izsmeļoši attiecībā uz šo jēdzienu praktisko īstenošanu un pētnieku atziņām. Par pamatu šai problēmsituācijai var būt apstākļi, ka Izglītības likuma pamatjēdzienu definīciju redakcija ir veidota 1998.gadā un līdz šim faktiski nav mainīta un pilnveidota. Pie tam ir konstatēta un turpina pastāvēt disonanse ar LR normatīviem aktiem apstiprinātajā un ES normatīvo aktu oficiālajos tulkojumos latviešu valodā lietojamā terminoloģijā. Arī kvalitātes vadības jomā nepastāv konsekvence terminoloģijas lietošanā LR normatīvajā bāzē, un attiecīgi, zinātnē, valsts pārvaldes un izglītības sfērā.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

LR Ministru kabinetam un IZM savas kompetences ietvaros nodrošināt valsts un nozares normatīvajā bāzē izmantojamās terminoloģijas saturisko attīstību un konsekventu pielietojumu atbilstoši laikmeta tiesiskajām un zinātnes tendencēm.

2. problēma

Konstatācija:

Pētot uzdevumu aktualitātes ES dalībvalstu robežsardzības institūciju personāla profesionālajai sagatavošanai ES ārējo robežu un iekšējai drošībai mūsdienu izaicinājumu apstākļos, tika secināts, ka, saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot ES dalībvalstu tiesībsargājošo institūciju personāla resursus, ir konstatētas zināmas atšķirības dalībvalstu robežsargu zināšanu un prasmju līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiskās atšķirības arī ES robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmās. Savukārt, lai gan Eiropas Savienības aģentūras FRONTX veicamās aktivitātes veido pamatu pēc unificētiem standartiem apmācītu, zināšanu un prasmju vienotām prasībām atbilstošu robežsargu sagatavošanai, realizētie pasākumi pagaidām nav visaptveroši un pietiekami.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Lai celtu personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidotu un standartizētu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt darbinieku spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu un uzdevumu apstākļos, kā pildot dienesta pienākumus savās valstīs, tā arī darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās, Eiropas Savienības aģentūrai FRONTX jāturpina darbs kopēju principu un prasību robežsargu profesionālajai sagatavotībai nostiprināšanai, izstrādājot vienotus robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes vērtēšanas indikatorus un nodrošinot mācību procesa un rezultātu kvalitātes monitoringa efektīvus mehānismus. Par vienu no veicinošiem faktoriem šo mērķu sasniegšanai var kalpot attiecīgās nozares izglītības iestāžu KVS struktūras unifikācija.

3. problēma

Konstatācija:

Promocijas darba rezultāti liecina, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomas administrēšanā, kā arī pastāvošo KVS vai izmantojamie atsevišķie to elementi nav pietiekami efektīvi, par ko liecina konstatētās zināmas, atsevišķos indikatoros nozīmīgas, diferences mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības 'pakalpojuma' saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās. Par iemeslu tam ir faktors, ka attiecīgo izglītības iestāžu KVS, vai atsevišķi tās elementi, nav pietiekami kvalitatīvi izstrādāti, vai arī pienācīgā kārtībā netiek realizēti sistēmiski sabalansēti izglītības iestādes kvalitātes vadības politika un KVS pasākumu īstenošana, kā rezultātā praktiskā šo sistēmu darbība nenodrošina kvalitatīvu mācību procesa vidi un norisi.

Priekšlikumi iespējamiem risinājumiem:

Ņemot vērā robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes valstisko un starptautisko aktualitāti un pētījuma secinājumos konstatēto, ka izglītības un mācību procesa kvalitāte ir atkarīga no mācību procesa organizācijas vadības efektivitātes pakāpes, KVS izstrādes, pilnveidošanas un pilnvērtīgas funkcionēšanas nodrošināšana ir iekļaujama attiecīgo tiesībsargājošo institūciju un izglītības iestāžu prioritārajos uzdevumos un iestrādājama to darbības un attīstības stratēģijās.

4. problēma

Konstatācija:

Izglītības iestādes administrācija kvalitātes nodrošināšanas politikas ietvaros var izvēlēties kādu no KVS izveides pamatprincipu alternatīvām. Faktiski, zinātniski pamatotu kritēriju un uz pētījumiem balstītu metožu trūkuma apstākļos, izglītības iestādes nereti piemēro uz subjektīviem pamatojumiem un ar administratīviem vai politiskiem lēmumiem noteiktus KVS izveides pamatprincipus, līdz ar ko, zinātniski pamatotas pieejas vadības lēmumu pieņemšanā attiecībā uz izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu trūkuma apstākļos veidojas riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī tiesībsargājošo institūciju darbinieku, t.sk. robežsargu, profesionālās izglītības kvalitātei un profesionālās sagatavošanas kvalitātes ilgtspējībai kopumā.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Uzsākot darbu pie KVS struktūras izveides un satura izstrādes, izglītības iestādēm, pirmām kārtām, būtu jānosaka un konceptuāli jāizvēlas pamatprincipi, pēc kuriem vadīties šajā darba procesā. Ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju un, attiecīgi, to izglītības iestāžu kvalitatīvas darbības nozīmi valsts drošībai un valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanai, ir nepieciešams izmantot sistēmisku, uz pētījumiem balstītu pieeju dotajam, kopumā personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātei konceptuāli svarīgam, jautājumam.

Par zinātniski pamatotu instrumentāriju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei var kalpot autora izstrādātie KVS hierarhiju modelis (vai modeļa izstrādes algoritms) un tā pielietošanas metodika.

QUALITY MANAGEMENT OF BORDER GUARD'S PROFESSIONAL TRAINING

Scientific Supervisor of the Doctoral Thesis:

Dr.paed., Professor **Jelena Davidova** (Daugavpils University)

Research Topicality

At carrying out the analysis of research theme-related normative acts, policy documents and respective scientific literature of the European Union (EU) and the Republic of Latvia (LR), with the regard to the theme of doctoral thesis, and on the basis of the empiric findings of practical experience gained in the process of work, the author of doctoral thesis has defined and given the account of the research topicality in three basic aspects:

- a) within the frame of the EU and LR border and internal security sphere;
- b) in the context of the assurance of professional education quality;
- c) in the context of defining and choosing the basic principles for the development of quality management systems (KVS) in education institutions.

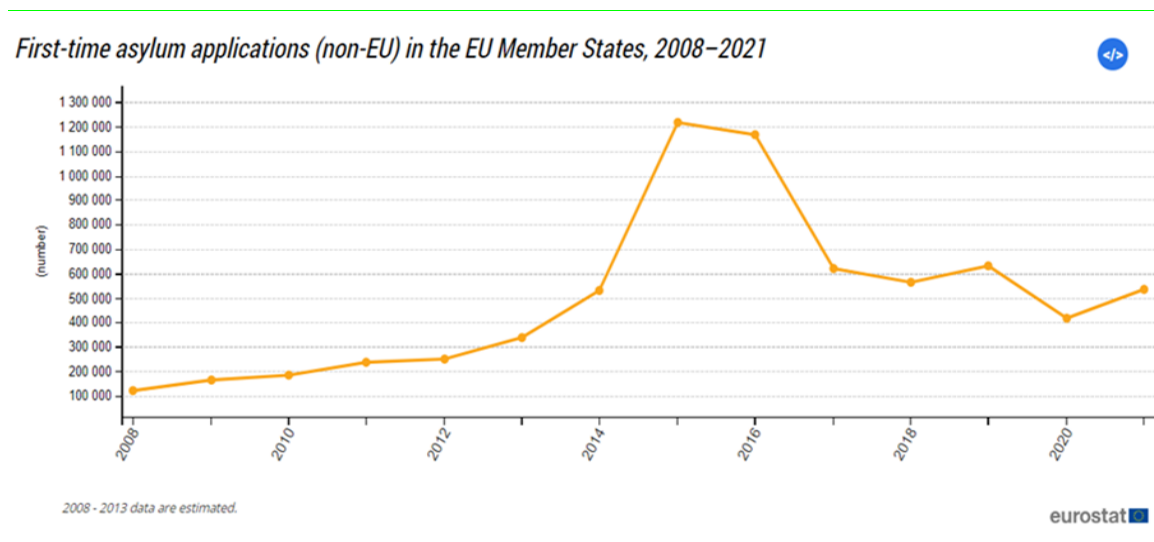
a) Topicality within the frame of the EU and Latvia's border and internal security sphere

The topicality of the theme within the frame of the EU and Latvia's border and internal security field is determined by the importance of providing and improving the professional training of employees of institutions carrying out the border inspection and border monitoring (further – border control) on the EU external borders and inside the EU countries under current conditions, when, under the increasing pressure of illegal migration and threats to the EU border security, the requirements for the border guards' professionalism and their ability to work in a multi-national environment have also grown (Paper I).

Since 2014 -2015, the EU countries, their services of internal affairs and , respectively, institutions providing border control (further – border control institutions) have been facing new, until unprecedented challenges, among which the major ones being the migrant crises on the external EU borders in the Mediterranean Sea region, masses of asylum seekers in the European countries and the growing tension caused by this, the increased work load for the employees of border control and immigration control institutions (further – border guards) (Paper I). The problem issues mentioned above as well as their topicality were reflected in the European Commission Announcement to the European Parliament, the Council of Europe, to the European Committee of Economy and Social Affairs and to the Regional Committee of "Europe's Programme on Migration" (EU Commission, 2015), as well as in the report on the policy of Latvian Contact Point of the European Migration Network "On the situation of migration and asylum in Latvia 2015" (Latvian Contact Point of the European Migration Network, 2016).

In 2014, a new record in the number of asylum seekers in European countries – approximately 600 000 people - was set. But in 2015 and 2016, already more than 1.2 million people applied for asylum. During next five years, the statistics on the number of asylum seekers remained on a relatively low level, but it was still constantly high – about 400 – 700 thousand of applications a year (Figure 1) (Paper VIII).

Figure 1 (Paper VIII)
The number of asylum seekers in the EU countries in 2008 – 2021

Source: Eurostat, 2023.

In turn, the tragic events of 2022, relating to the military aggression of Russian Federation against Ukraine, posed new challenges to the security of internal and external borders of the EU countries. In less than a year's time, 7.98 million of Ukrainian people were forced to flee the country when the war started, crossing the borders and leaving the territory of their own country, and 4.94 million of them sought asylum in European countries (UNHCR, 2023).

The struggle against the illegal immigration involved additional work load for employees of law enforcement agencies, first of all boarder-guards, and set down demanding requirements for their professionalism (Paper VIII). Illegal migration entails one of the greatest risks to the internal security of the EU countries, Latvia among them, since “contrary to the legal procedure, there are unregistered people in the country, including persons who evade responsibility for punishable offence, representatives of organized criminal groups, terrorists. Frequently, the illegal migrants are involved in the human and weapon trade, drug business, smuggling of excise goods a. o. Part of the migrants informally get into the labor market, working without official permits and unregistered. This situation contributes to the growth of shady economy and increase in corruption” (Vilks, 2016, 38).

In turn, the countries located at the EU eastern borders – Lithuania, then Poland and Latvia - directly experienced the pressure of illegal migration in 2021, when the flux of hundreds of illegal trespassers from Belarus created tense situations in the frontier area and in the fulfilment of duties in the institutions of border control services. The relatively large number of illegal trespassers for the Baltic region and problems related to this forced the governments of these countries announce the emergency situations in the territory of border zone municipalities and introduce special border guarding regimes. In 2022 compared to the indicators of 2021, the number of migrants who had illegally trespassed the EU external borders considerably increased (Paper VIII). The statistic data publicly announced by the Agency of Europe's Border and Costal Defense (further – FRONTEX) show that in 2022, about 330 000 people had illegally crossed the EU external borders, which is by 64% more than in 2021. This is the greatest number of illegal migrants since 2016 (FRONTEX, 2023). It is worth mentioning that at fulfilling duties under emergency conditions, the level and quality of employees' professional training are of especially great importance, since the significance and responsibility for mistakes in practical

work grow. Compliance with the requirements of professional competence grows in importance in the aspect of practical activity and its assessment (Paper **VIII**).

The migration crisis mentioned above, manifestations of terrorism, armed conflicts and risks they create in the region of Eastern Europe as well as the phenomenon of a hybrid war, by creating new geopolitical situations and complications on the continent of Europe, resulted in the necessity to increase the capacity of the security of internal and external borders of the EU countries and set new requirements and tasks for the law enforcement agencies, including those in the field of border control (Paper **I**). At facing the necessity to use the member states' personnel resources in an integrated way, considerable differences among the member states were identified in levels of border-guards' professional training, which have a historical basis arising from the different systems of quality assurance in educational praxis of European countries. (EU Commission, 2009), and respectively, in the systems of border-guards' professional education in the EU countries as well. Such a conclusion is confirmed also by the research carried out by the European Commission on the possibility to create a border-guarding system for Europe. The final report of the research states that the level of training received by border guards in member states of the Schengen area has not been mutually coordinated and, consequently, this situation is responsible for the different level of knowledge among the employees of the respective institutions (EU Commission, 2014) (Paper **I**). Consequently, one of the latest and most topical tasks for the EU border guarding institutions was the necessity to increase their personnel's capacity as well as to improve and standardize the quality of personnel's professional education with the aim to develop employees' ability to effectively act under the conditions of new challenges at fulfilling the duties of service in both their own countries and going on international missions and operations (Paper **VIII**).

To improve the implementation of the above tasks and requirements and reacting to the necessity to solve problem situations arising at the EU external borders and strengthen the border control, the regulations 2016/1624 "On Europe's Border and Costal Defense" issued by the Parliament and Council of Europe (EU Parliament and Council, 2016) required to organize the Agency of Europe's Border and Costal Defense (FRONTEX). The functions and tasks of this agency included, among other things, the implementation of the EU border management standards and rendering support to the member states for promoting education and training at the national level by introducing unified training standards at the EU level (Paper **I**). The Parliament and Council of Europe regulation 2019/1896 "On Europe's Border and Costal Defense", valid at the present moment, also sustain the previous priorities and set before the agency FRONTEX a task to develop a unified border guards' training program with the aim to enhance using the highest standards and practice at implementing the EU rights in the field of border management and return (US Parliament and Council).

The theoretical and practical topicality of the research is supported by the FRONTEX "Technical and Operative Strategy for an Integral Management of Europe's Borders" (further – Strategy) which, by assigning the task to develop an integral conception and strategy for training and educating Europe's Border and Costal Guard (ERKA), orientates the EU member states towards the added value which includes integrated standards and high quality at exercising border control, combating the illegal migration and fulfilling return-related tasks, thereby strengthening the EU external borders (Paper **II**). The strategy sets tasks to the EU member states to design and use "quality assurance mechanisms related to the content and provision of training, to teaching staff, students and learning environment." (FRONTEX, 2019, 77) (Paper **IV**).

Consequently, the planned outcome is that "quality assurance mechanisms on a national level will foster a proper and comparable level of competencies" which, in turn, will guarantee that "a constant assessment and improvement of training will effectively increase the ability of human resources to perform tasks they have been entrusted with in the field of the EU external border guarding." (FRONTEX, 2019, 77).

b) Topicality in the context of quality assurance in the professional education

The necessity and topicality of quality assurance and assessment of professional education, including the introduction of KVS in education establishments, are the priorities mentioned also in international mandatory political and normative documents (EU Commission, 2002, 2015; ES Parlaments un Padome, 2009; ENQA, 2015 a. o.). Among them, in the European Council conclusions about the cooperation between Europe's strategic systems in the field of education and training ("ET 2020), one of the four strategic aims suggested by the EU is the need to improve the quality and effectiveness of education and training. One of suggestions how to achieve this aim is to improve the administration and management of education and training institutions and to develop effective quality assurance systems (ES Padome, 2009).

Once, having already started the implementation of the Lisbon Strategies, the EU member states engaged in the joint cooperation of European countries in the field of modernization, accessibility and quality assurance in education systems, moving towards the development of common-principles-based models for quality assurance and management systems (LR IZM, 2007).

The cooperation between the European countries and priorities in the field of professional education and training for 2015 – 2020 were reinforced by the Bruges Announcement (EU Commission, 2010) and Riga Conclusions (EU Commission, 2016). In turn, the EU institutions, member states, candidate states, countries of the EU Economic Area, social partners and European professional education institutions agreed upon the aim to continue developing mechanisms for quality assurance in professional education during the period of 2015 – 2020, observing the frame-structure of the basic European quality assurance principles applying to professional education and training (EQAVET). The European standards and guidelines for quality assurance in the space of European higher education (ESG), with the aim to enhance an integrated understanding about the quality assurance, make references to those fields which are essential for a successful quality assurance and state that the higher education institutions/colleges must have a quality assurance policy (ENQA, 2015) (Paper V). The culture of quality assurance is defined as the basis of professional education and training, and the frame-structure of European quality assurance basic principles is described in the EU Council, November 24, 2020 "Recommendation on a sustainable competitiveness, social justice and stability of professional education and training" (PIA) (EU Council, 2020). The Rome Communique (EHEA, 2020), too, attests to the decision to remove all the barriers to the development of quality assurance systems coordinated with Europe's standards and guidelines, and give priority to the issues of a qualitative education in the future as well. The EU Commission's "Announcement about the Development of European Education Space till 2025" (EU Commission, 2020) also has positioned the quality of education and its improvement as the primary dimensions in European Education Space (EU Commission, 2020). The Council Resolution on the strategic framework for the cooperation in the field of education and training, on the way towards the European education space and henceforth (2021 – 2030), defines the improvement of education and training quality as the 1st strategic priority (EU Council, 2021).

Within the context of historical factors, the research quality in the space of LR professional education is related to the outset and processes of new political and sociopolitical events at the end of the 20th c. (the 80-90s), which crucially changed the situation in the field of education. The transition from a strictly regulated activity of education institutions to different forms of autonomy under the conditions of the renewal of an independent state, showed several positive tendencies, most important among them being the creation of favorable conditions for the designing of new education programs oriented towards giving opportunities for a flexible adaptation to the changeable labor market demands and regional specificity. In turn, planning and implementation of decentralized and to some extent autonomous education activities involved risks to the quality assurance of integrated standards for the education content and results.

Thereby, recognizing the necessity to find mechanisms that would be able to assure education quality and stable quality of education content and outcomes, the issues concerning the introduction of quality assurance as a mechanism for a systemic management were brought into sharp focus within the national education space. The requirement to develop and introduce KVS in education institutions was one of the most important prerequisites for the quality assurance and development of management processes. At the present moment, the topicality and necessity of having quality assurance mechanisms in LR education institutions are defined by the national normative acts (LR Saeima, 1995; LR Cabinet of Ministers, 2021) as well as by national normative regulations on accreditation processes of educational programs, tendencies and institutions (LR Cabinet of Ministers, 2018a, 2018b).

The topicality of education quality and issues of its management are determined and sustained in documents on planning and policy of national development: political aims, defined in the Guidelines for the Development of Education in 2014 – 2020, pointed out the necessity to raise the quality of education environment and improve the effectiveness of resource management by enhancing the institutional excellence of education institutions (LR Saeima, 2013); “Strategies for a Sustainable Development of Latvia till 2030” position the opinion that on all education levels and age groups, the quality, accessibility and content of education are the opportunity of Latvia’s development and the prerequisites for increasing the value of human capital; “Latvia’s National Development Plan for 2021 – 2027” emphasizes the significance of education quality issues for the national development and the necessity to strengthen professional education (LR Saeima, 2020a). Lately, within the space of normative acts and planning documents regulating the LR field of education, great attention is paid to the aspects of quality assurance and effective, well-organized management system: Amendments (LR Saeima, 2021) to the Law on Education (LR Saeima, 1998) defined the content and tasks for quality assurance in the national education system as well as institutions responsible for the quality assurance in education institutions; The LR Cabinet of Ministers (MK) direction Nr 436, June 22, 2021 on “The Guidelines of the Development of Education for 2021 – 2027” (further – Guidelines), along with the defined super-aim to provide opportunities for a qualitative education for the whole Latvian population, have defined four interrelated aims of education development, one of them being a sustainable and effective management of the education system and resources (LR MK, 2021); Guidelines suggest that in future, the policy of education in Latvia should be based on data analysis and research, and a well-organized administration and competent management should be provided for education in Latvia. (LR MK, 2021) (Paper VIII).

c) Topicality in the context of defining the basic principles for designing KVS in education institutions

The Guidelines confirmed by the LR Cabinet of Ministers define the structure of the content of education quality management systems for providing the conformity of the quality of education programs with definite standards, and state that the internal quality assurance system of the education institution should become one of the KVS basic elements (LR MK 2021). However, the Guidelines do not offer any information concerning what basic principles and methods could be applied at designing the quality assurance systems in education institutions. Theoretically, for the quality assurance of management process, the managers of education institutions can choose one out of the several already existing KVS models or develop a different model.

The exploration of the actual situation in Latvian, Lithuanian and Estonian education institutions which implement the respective educational programs and train personnel for the law enforcement agencies (further – education institutions at law enforcement agencies), allows the author stating that basically, for the development of KVS three variants are being used, namely: a) KVS developed within the frame of external services (e. g. ISO 9000), b) KVS designed independently by the education

institution, c) KVS as an integrated system has not been developed and formally confirmed in the education institution, but a set of KVS-related elements is being used (see Table 1) (Paper VIII).

Table 1 (Paper VIII)

Versions for the development of QMS used in law enforcement education institutions of the Baltic countries

Education institutions at the law enforcement agencies in the Baltic countries	Variants of applied models			Total
	KVS developed within the frame of external services (for example, ISO 9000)	KVS developed by the education institution	KVS as a system has not been developed, a set of separate elements is used.	
The investigated education institutions	2	3	4	9
Education institutions included in the research	1	1	3	5

The information obtained at exploring the actual situation as well as the experience gained in practice reveals that in the education institutions at the law enforcement agencies in the Baltic countries, Latvia including, and to a greater extent also in those institutions which are directly subordinated to the hierarchal structure of the state administration, at developing KVS in practice and defining the basic principles for their development, scientifically valid criteria are not applied, but instead criteria based on subjective motivations and administrative decisions are used at designing KVS (Paper VI). Consequently, due to the dearth of scientifically substantiated criteria for making an adequate choice, the development of KVS and, respectively, the attraction and use of resources needed for the implementation of the given process are not done on the basis of scientifically valid decisions. In the result, due to the specificity of organization, administration and financing of the professional training of employees for the law enforcement agencies as well as the lack of KVS developed on scientifically substantiated principles and criteria, risks are posed in relation to both expedient attraction and use of national resources and to the sustainability of the professional education quality in the country in general, and to the border guards' training in particular (Paper VI).

On the basis of the above said and taking into account the fact that the conceptual aim of education institutions at the law enforcement agencies is to provide the achievement of strategic and operative aims of national security, we can conclude that the use of a systematic, scientifically valid approach to the quality assurance of educational processes and their results in the education institutions mentioned above is of vital importance. Despite the fact that the issues of quality assurance in processes of professional education of employees for the law enforcement agencies and of professional training in general are relatively topical and have been investigated with a certain regularity in the whole world (Indrikovs, 2007; Kratocki & Das, 2007; Blender, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovits, 2021 a. o.), focusing on the issues of quality management and standardization of border guards' professional training in the EU in general and Latvia in particular is quite a new phenomenon. Consequently, the issues mentioned above and problems related to them have been studied comparatively little, both theoretically and practically. In turn, the questions of developing and functioning of KVS in the education institutions at law enforcement agencies, including defining and choice of the basic principles for the development of KVS, in fact, have not been studied at all until now (Paper VIII).

The topicality of the research for the development of this region in Latvia arises also from the existence and activities of several education institutions (Daugavpils University (DU), Rezekne Academy of Technologies (RTA), State Border Guard College (VRK), National Police College (VPK)

(Latgale branch)) in Latgale region, which implement the respective professional training programs and prepare personnel for the needs of law enforcing agencies in Latvia (Paper **III**).

The theme and the aim of the research were selected and defined taking into consideration author's long work experience obtained in jobs related to the field of professional training management and the development of quality management processes. He has occupied leading positions in LR State Border Guards and State Border Guard College, and has a high level of competence in both theoretical and practical aspects of this sphere. He has broadened his experience and has built the awareness about the topicality of the research theme working also as an expert in assessing study programs at the Academic Information Center (AIC).

The topicality of the research theme of the doctoral thesis is accepted and supported by the LR Ministry of Internal Affairs, stating in the letter No 1-63/322/343-Z of June 26, 2018 that findings and conclusions drawn during this research may be an essential contribution at designing documents on planning the development of professional education system for the officials with a special rank grade and working in the system of the Ministry of Interior Affairs, as well as to a more effective administration of educational processes.

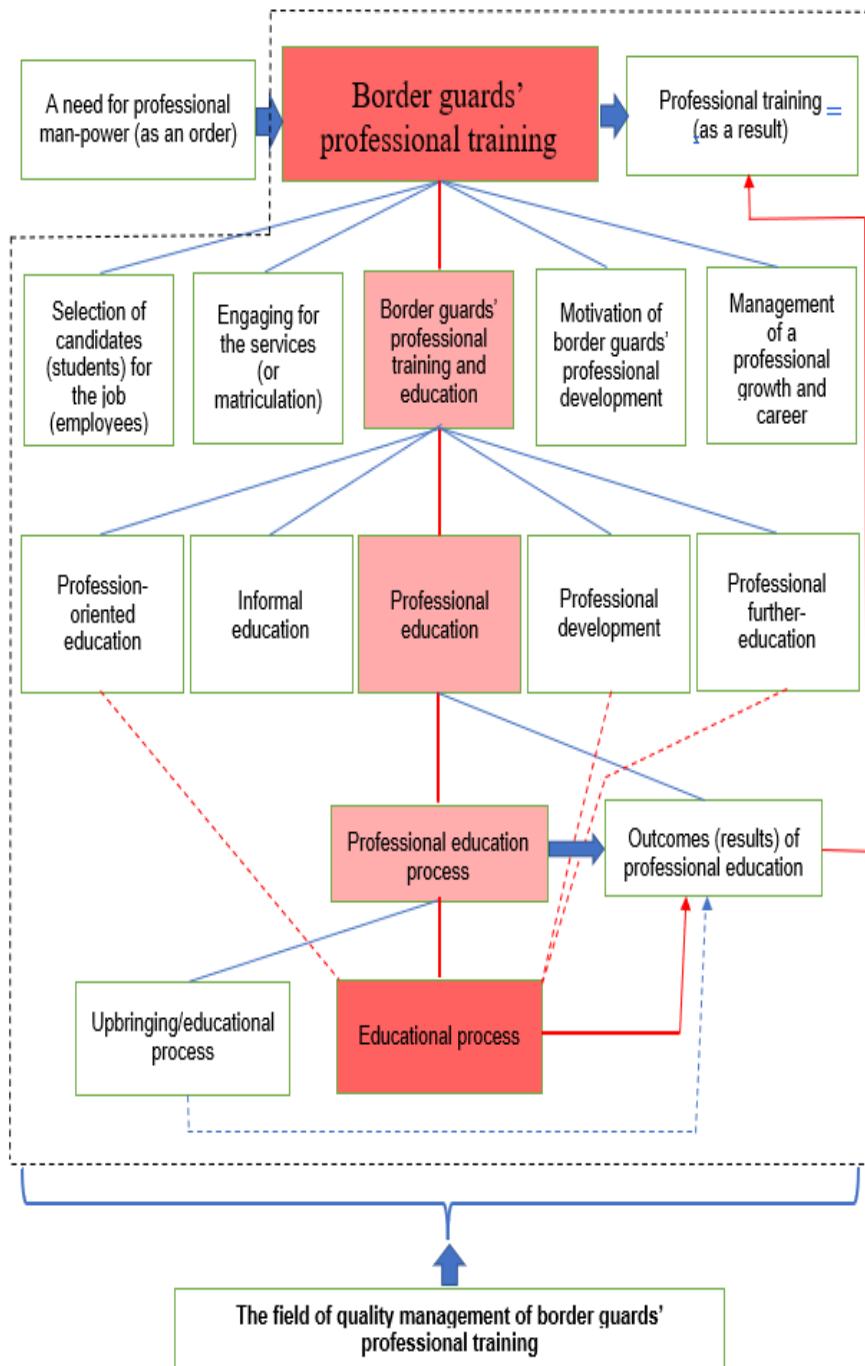
Research Concept and Design

By analyzing the system of border guards' professional training and interactions between its elements, and relying on this system as the object towards which the activity of mechanisms assuring the education quality management should be directed at satisfying the national and EU requirements in the field of border guards professional competences, the author has created a research concept, which within the context of interactions between the elements of the border guard' professional training is focused on the educational process quality management of professional education in the education institutions at law enforcement agencies (see Fig, 2) (Paper **VIII**).

The above said provides the basis for defining the **research object**: quality management of the educational process of border guards' professional training.

Figure 2 (Paper VIII)

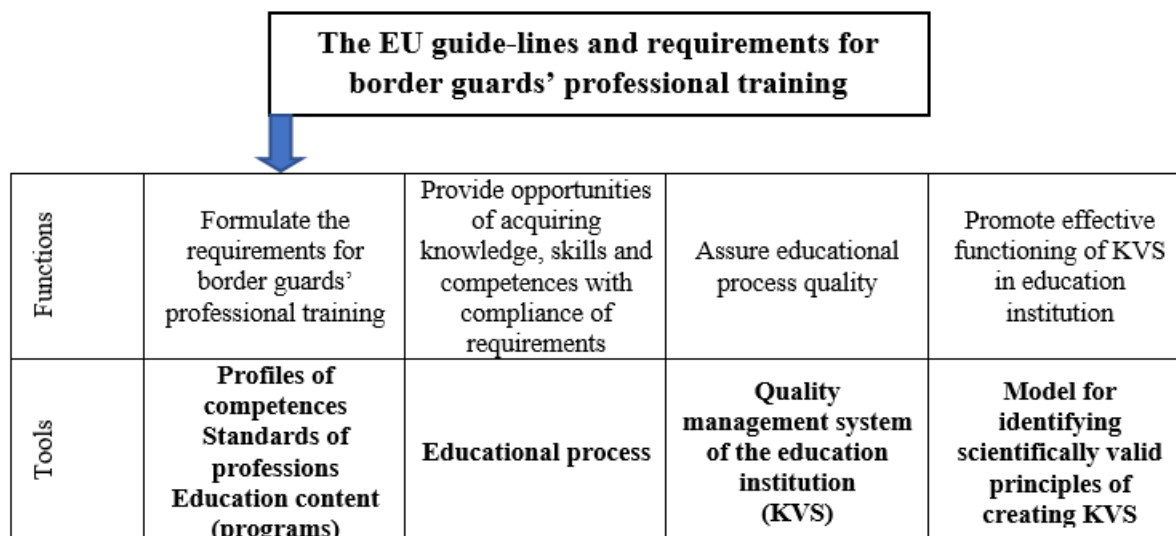
Focusing the research concept on the educational process within the context of interaction between the elements of border guards' professional training system

On identifying and analyzing the major functions of managing border guards' professional training and their practical order subordinated to it, the author designed the conceptual scheme for quality assurance in border guards' professional training as the result of activities implemented during border guards' professional training (see Fig. 3), defining also tools which are to provide the fulfillment of functions included in this scheme (Paper VIII).

Figure 3 (Paper VIII)

Conceptional scheme for assuring the quality of border guards’ professional training

In this scheme, the major mechanism for assuring educational process quality is KVS, while the tools, which provide an effective functioning of KVS, are the necessity to use a respective model for defining the most effective basic principles for designing a scientifically valid KVS (Paper VIII).

The above said allows the author defining the **research subject**: the basic principles of developing KVS in education institutions at law enforcement agencies.

The practical topicality of a scientifically substantiated approach to KVS as to the mechanism of quality assurance for defining the most effective basic principles of developing the model of KVS, results from the analysis of the theory and conclusions that the presence and activity of an effectively functioning KVS play the decisive role in assuring quality management in education institutions during the educational process.

On the basis of the above said, the author has created the paradigm of the research concept which provided him with a good grounding for formulating and determining the **aim of the doctoral thesis**: on the basis of the analysis of aspects of professional training quality management in education institutions at law enforcement agencies in the Baltic countries, to design and approbate a model for identifying scientifically valid basic most effective basic principles for creating KVS in education institutions.

Within the frame of this research, the concept “most effective” in relation to KVS, its resources, elements and basic principles of developing KVS is interpreted as the most positive impact on the quality of the educational process.

Guided by the topicalities in the field of quality management of border guards’ professional training, for the achievement of the research aim and in line with a conceptual structure of the research process, **the research questions** are formulated:

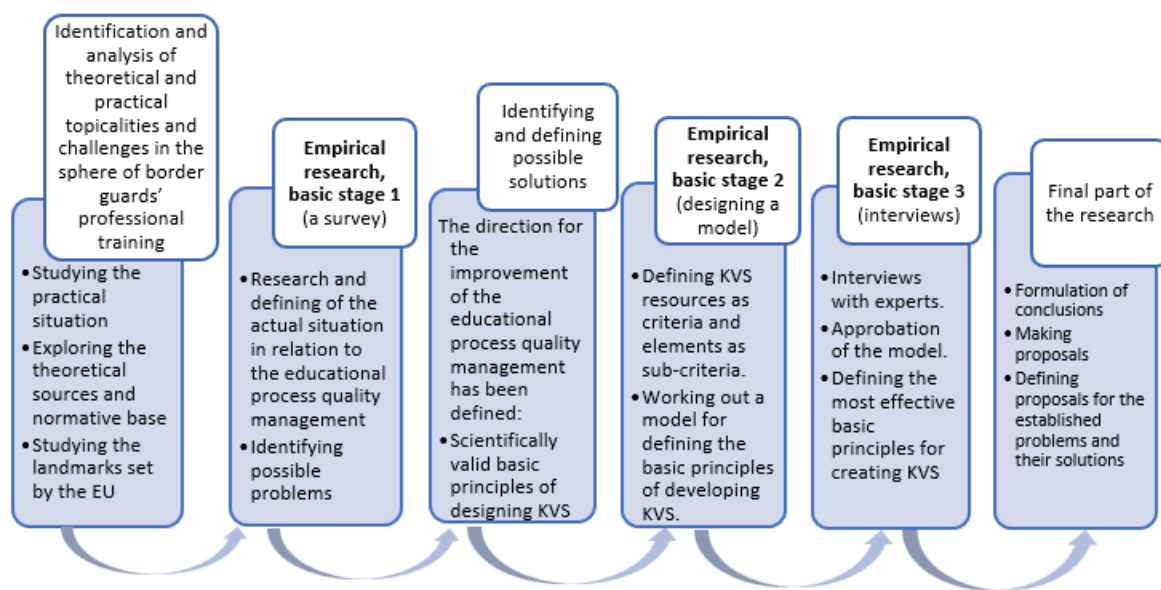
1. Do any problems exist in the field of managing quality of border guards’ professional training? What are they? What caused them?
2. What are solutions for reducing and preventing the causes of the identified problem issue?
3. What is the nature and structure of the designed model for defining the most effective basic principles for creating KVS in education institutions at law enforcement agencies?

4. What methodology and research tools are to be applied during the practical use of the designed model for defining the most effective basic principles of creating KVS in education institutions at law enforcement agencies?
5. What are the results of the approbation of the model worked out by the author?

In line with the research aim and research questions, the research conceptual structure was created (see Fig. 4), within which the identification of the aim and tasks of each next research stage and their practical implementation occurred when the previous stage ended and its results were analyzed (Paper VIII).

Figure 4 (Paper VIII)

Conceptual structure of the research

To achieve the research aims, the **research tasks** were established:

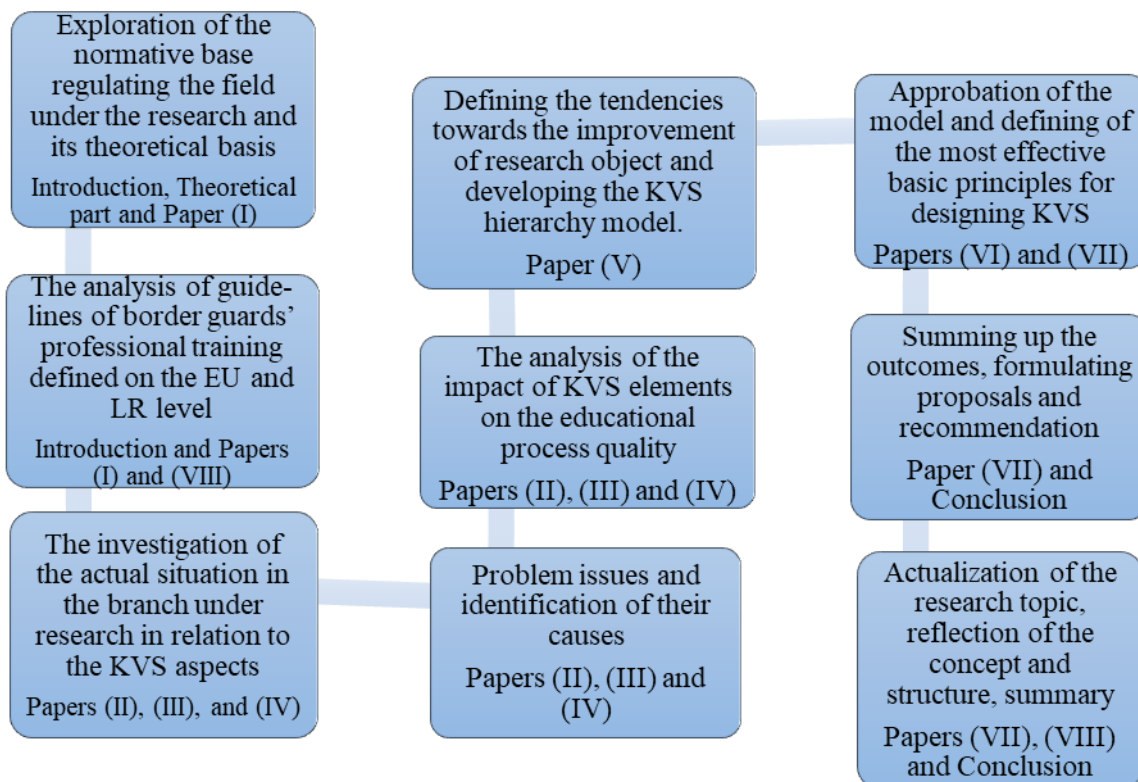
1. To study and characterize the requirements set for the border guards' professional training and competences in the context of challenges posed to the EU border security by the complications and conflict situations of the present international relations.
2. To study and establish the actual situation and possible problems in the field of mechanisms for the professional training quality assurance in education institutions at law enforcement agencies in the Baltic countries under research.
3. To work out a model for identifying the most effective basic principles of creating KVS in education institutions at law enforcement agencies (further – a hierarchy model), and design the structure of KVS hierarchy model, as well as methodology and tools for the approbation and practical use of the model.
4. During the practical approbation of KVS hierarchy model:
 - To explore the impact of KVS resources, defined by the author as the most important within the context of the research (further – KVS basic resources), and of their elements which determine the content (further – KVS basic elements), upon the quality of the educational process.
 - To evaluate the KVS basic resources and basic elements incorporated in the KVS hierarchy structure in the correlation with their impact on the educational process quality and establish the most effective basic principles of developing KVS in general.

- To provide the scientific substantiation for offering recommendations for improving the quality of border guards' professional training and management of its development.
5. To identify the major problems in the sphere of quality management of border guards' professional training and give recommendations for their solution.

Within the frame of the doctoral thesis, the research activities were planned and consecutively implemented by subordinating **research stages** to the implementation of the defined tasks. The order of research stages and the activities to be carried out within the frame of these stages are reflected in the content of the doctoral thesis in Figure 5.

Figure 5

The order of the research stages and the description of activities to be done within their frame in the content of the doctoral thesis

Research participants and methods

In total, 2264 respondents (students of education institutions, graduates, representatives of employers, lecturers and representatives of administration) (Papers **II, III, IV**) and 20 informants – four category experts in issues of professional training of the personnel for the education institutions at the law enforcements agencies from the three Baltic countries, representing all segments of professional training, took part in the research (Papers, **VI, VII**).

To provide the validity of research outcomes, in addition to the education institutions training only border guards, the education institutions training the employees for the police were also included in the research base. This can be done due to the fact that in Latvia, the services in both border guarding and the police are regulated by the same “Law on the services of the officials with special ranks working in the institutions of the Ministry of the Interior system and in the administration of Imprisonment Places”

(LR Saeima, 2006). Thereby, there are no considerable differences between the requirements and regulations set on the professional training of border guards and the police, moreover, in some cases it is allowed to fulfill duties in one law enforcement agency and receive education in another education institution at a different law enforcement agency. In turn, in Lithuania and Estonia, there are education institutions which simultaneously train employees for the needs of both the police and border guarding.

To achieve the aims of quantitative – qualitative research, the following **research methods** were applied:

Theoretical method

The analysis of the EU and LR normative acts and scientific literature on education quality and aspects of KVS activity.

Empirical methods

A. Methods of data collection

- Surveys of respondents of four categories;
- Interviews of experts.

B. Methods of synthesis and modelling

- Constructive synthesis of conceptions;
- Theoretical synthesis of the obtained empirical data;
- Deductive modelling of KVS hierarchy structural scheme;
- Developing of a model for identifying the basic principles of creating KVS;
- Synthesis of the methodology of a practical use of KVS hierarchical model.
- Producing and formulation of recommendations;

C. Data processing methods

- Methods of descriptive statistics, correlation, factor analysis and method of the analysis of hierarchies for processing and analysis of the obtained data;
- “SPSS for Windows 23.0 Version” software package for the statistic analysis of data and presentation of the obtained results.

Theses proposed for the presentation

1. Under the conditions of contemporary challenges posed to Latvia and the EU in general, it is possible to fulfill the requirements set down for border guards’ professional training only by introducing KVS into the respective education institutions at the law enforcement agencies and by standardization of the quality of the content and results of the professional training process.
2. Due to the dearth of research-based decisions on defining the basic principles for creating KVS, education institutions do not implement the policy of scientifically valid, systemically balanced quality management of the educational process in education institutions, and as the result, the activities oriented towards the assurance of professional training quality are not effective enough.
3. Development and practical use of the model for defining the basic principles of creating KVS, whose general aim is the improvement of the educational process in the education institution by assessing the KVS basic resources and the basic elements with applying the hierarchy analysis method and corresponding to their impact on the educational process quality, thus enabling the administration of the education institutions at law enforcement agencies to adopt the research-based decisions for an objective and scientifically valid choice of alternatives of defining basic principles for creating KVS.
4. A more positive impact on the education process quality can be expected on the condition that in education institutions, the KVS will be created by using the basic principles in an integrated way,

which in the research are defined as the most effective in relation to each specific KVS basic resource separately.

Scientific Novelty of the Research

The research, which in the aspect of assessing KVS activity in education institutions at law enforcement agencies in three Baltic countries has been carried out in a complex way for the first time, has resulted in:

- a) Defining the conceptual basis for
 - exploring the aspects of quality management for border guards' professional training,
 - defining scientifically valid basic principles for developing KVS in education institutions at law enforcement agencies.
- b) Studying and formulating the nature and content of the concept of border guards' professional training (Paper I).
- c) Working out the tools for conducting questionnaire surveys, and in investigating the actual situation in relation to the provision of the educational process of professional training and to aspects of quality in the education institutions at the law enforcement agencies in the Baltic countries under research. (Papers II, III, IV).
- d) Working out the research tools for developing KVS hierarchy model and for assessing the KVS basic resources and basic elements according to their impact on educational process quality. (Paper V).
- e) Designing KVS hierarchy model and developing methodology of its applying, which have given the education institutions at law enforcement agencies a theoretical and practical opportunity to objectively define the most effective basic principles of developing KVS and create a platform for the choice of a scientifically valid alternative (Paper V).

Taking into the consideration the fact that in the space of social sciences, terminology develops and changes all the time, during the research, the author worked hard on the understanding of the terminology of basic concepts in future, on the improvement of its theoretical interpretation and practical use. To achieve the research aims and create a unified and correct understanding of some concepts within the context of the doctoral thesis, in cases when the definition of the needed concept could not be found in the normative acts or in works by other scientists, or the definitions were not comprehensive enough, the author synthesized and formulated them independently. The interpretation of the use and interrelations of such concepts as *professional training*, *quality management*, *quality management system*, *educational process*, *education institutions at law enforcement agencies*, are given in Chapter 1.1.

Practical Importance of the Research

- The tools of questionnaire surveys, adapted to the specificity of law enforcement agencies and their education institutions, can be used also in further research for identifying the actual situation and for managing and diagnosing risks of possible problems and quality assurance in the field of mechanism functioning.
- The KVS hierarchy model (or the algorithm for developing the model) designed by the author and methodology of its use may serve as an instrument at creating KVS for defining scientifically valid effective basic principles and objective choice of alternatives in the education institutions at law enforcement agencies.
- The methodology worked out for the development and practical use of the hierarchy model, in case of an objective necessity, by improving or replacing definite sub-criteria according to the specificity of the education institution, can be used in other branches of professional education as well.

- Activities done during the research and focus on the issues of the presence and effectiveness of KVS in education institutions at law enforcement agencies stimulated discussions on the strategic and tactic management levels at the respective institutions, which, hopefully, will serve as a stimulating factor for creating the environment that would enhance the quality of border guards' professional training.
- Proposals concerning the resolving of the major problems identified during the research: a) legal and practical aspects of using terminology related to the research theme, b) in the field of quality management of border guards' professional training, are set forward.

The research, within the frame of which scientifically substantiated solutions for the creation of KVS to define the most effective basic principles were worked out, was carried out with a subordinate aim to promote the improvement of aspects of quality management of border guards' professional training in practical work of law enforcement agencies and their education institutions.

Research restrictions

1. The structure of the model for defining the basic principles of designing KVS comprises KVS basic resources (as criteria) and basic elements (as sub-criteria) selected and defined by the author and is subordinated to the use by applying the hierarchy analysis method. The integration of other KVS basic resources and/or basic elements into the model may yield different results.
2. Differences identified in variants of KVS models used in the education institutions under the research (see Table 1) involve a relative risk in regard to the assessment of KVS functionality by respondents and informants due to their diverse practical experience.
3. In line with the aims and tasks of the doctoral thesis, the content and process of the research were oriented towards the aspects of quality management of professional training educational process as well as the opportunities of its improvement by introducing KVS developed on scientifically based basic principles. The issues pertaining to the policy of personnel (within the competences of employees of law enforcement agencies), education content and outcomes were not outlined in detail and incorporated into the research, since this doctoral thesis is focused on the research subject – the basic principles for developing KVS in the education institutions at law enforcement agencies.
4. A serious obstacle was the dearth of knowledge/information in scientific sources related to the research subject of the doctoral thesis. The author did not find any detailed research on the methods of defining the basic principles for developing KVS in education institutions, and therefore a comparative analysis of the research results was impossible.
5. Though LR normative regulations in the field of education require that the term “vocational education and training” (VET) should be translated into Latvian as “profesionālā izglītība” (LZA Terminoloģijas komisija, 2010), within the frame of the doctoral thesis, at quoting or referring to the EU and EC documents, the author has used also the term “profesionālā izglītība un apmacība”, basing on the assumption that this term is used in the official translations of EU and EC documents into Latvian. Bearing in mind the fact that the language the research results are published in international scientific editions is English, the author considered it important to preserve the authenticity of the quoted text and concepts, so that the initial understanding of the nature and sense of terms used in the respective areas of professional environment would not be lost at translating these publications.

Main Findings and Conclusions

1. The definitions and interpretations of the nature and content of some concepts, used in the legislation of the Republic of Latvia in the field of education, are not exhaustive enough in relation to the practical implementation of these concepts and in correlation with researchers' findings. In the sphere of quality management, too, there is no consistency concerning the use of terminology

in LR normative base, and, respectively, in the fields of state administration and education. Topical is also future work of competent institutions in regard with the improvement and development of terminology relating to education and quality management used in legislation.

2. Currently, the topicality of research theme is determined by: a) challenges created by the international conflict situations to the security of the EU borders, which directly project to the requirements for the quality management of border guards' professional training; b) priorities and guidelines chosen by the EU and Latvia as to enhancing the quality assurance of professional training and orientation towards research-based government decisions in education; c) actual situation, when decisions about the choice of basic principles for designing KVS are taken without a scientific argumentation; d) the situation when Latvia's and international scientific spaces lack studies on defining and objective choice of the basic principles for designing KVS in education institutions. On the basis of the above said, the topicality of quality management aspects of border guards' professional training shows a growing tendency.
3. Despite the undeniable positive experience, traditions, current scientific, pedagogical and personal potential of education institutions involved in the research, problematic aspects and shortcomings have been identified in the KVS functionality and practical outcome during this research, and due to their impact the conformity of the quality of educational processes and results with the employers' requirements and current needs in the field of personnel's training cannot be assured at the desired level.
4. The analysis of research results allows establishing the fact that the previous approaches to the administration of professional training of employees in law enforcement institutions as well as the KVS or their particular elements used at present are not effective enough, which is testified by the significant differences between some indicators in students' evaluations and collisions between evaluations of quality aspects in opinions of employees of education institutions and receivers of education "services" (students, graduates, employers).
5. In the Baltic countries (Latvia including), the praxis of designing and use of KVS in education institutions at the law enforcement agencies is mainly based on essentially different basic principles and methods, and actually without any scientifically valid approach, thereby posing risks to both inexpedient attraction and use of resources for the KVS designing and maintaining processes and to the quality of border guards' professional training, as well as to the sustainability of professional training quality in general.
6. Taking into account the fact that at facing the necessity to use the member states' personnel resources in an integrated way, essential differences between the levels of border guards' professional training among the EU member states have been identified, which result from the historical differences between systems of border-guards' professional training. For the border-guards of the EU member states to be able to achieve and implement common aims and objectives, it is necessary to have unified requirements to the content of border-guards' professional education and, respectively, a possibly unified quality of border-guards professional training in the EU member states.
7. For the quality assurance and effectiveness of professional training and its processes, it is essential to promote an adequate management of professional education institutions. The task of education institution management is to provide the needed environment where, to achieve the set aims, the quality of content and educational processes is being improved. Consequently, the role of the assurance of education quality and, respectively, the assurance of quality management in education institutions by designing effective quality management mechanisms is important.
8. The analysis of theoretical and practical aspects, done within the frame of this research, shows that one of the prerequisites for the quality assurance and development of management processes is the factor of designing and introducing KVS. The topicality and necessity of KVS in education

institutions arise also from international and national regulations imposed on the accreditation processes of educational programs, directions and institutions, thereby the development and functioning of KVS are vital for the education institutions at law enforcement agencies as well.

9. The research on the management quality of employees' professional training in law enforcement agencies, including those of border guards, is a relatively new phenomenon in the EU countries in general and Latvia in particular, and the respective issues until now have not been studied extensively, both theoretically and practically. Personnel's professional training, its policy and strategies, quality and management, resources and perspectives, criteria of the quality of processes and outcomes – these are issues which require further research to enhance a better understanding about them.
10. Taking into the consideration the significance of a qualitative functioning of law enforcement agencies and, respectively, of their education institutions, for the national security and achievement of strategic and operative aims of national security, it is vital to have a systematic, research-based approach to such an issue, conceptually important for the quality of personnel's professional training, as the choice of basic principles for the development of KVS. A specially designed model and methodology of its use may serve as a scientifically valid instrument for identifying the most effective basic principles and objective choice of the alternative for designing KVS.
11. The research tools, developed within the frame of this research and intended for designing and practical application of the KVS hierarchy model at assessing KVS basic resources and elements in according to their impact on the educational process quality, provide the education institutions at the law enforcement agencies with a scientifically valid theoretical and practical opportunity to use the designed KVS hierarchy model for the objective and valid choice of alternative at establishing the most effective basic principles for developing KVS. If the objective necessity arises, the designed partly-open-type KVS hierarchy model can be improved and, by replacing some of its sub-criteria corresponding to the specificity of education institution, can be used in other branches of professional training as well.
12. In line with the research outcomes, by approbating and using the designed KVS hierarchy model and methodology of its application, on the basis of the analysis of data obtained from interviews with experts, it has been established that at selecting basic principles from a cluster of the defined alternatives for the development of KVS in education institutions at law enforcement agencies, a more positive impact upon the quality of a training process can be prognosticated for the variant where the choice in favor of creating a unique KVS has been made, and the basic principle of independence of administrative and political influence has been underlying this choice. This conclusion can be attributed to the prospective initial suitability of the designed KVS to the specificity of a concrete education institution and to the predictable possibility of improvement flexibility. To a great extent, the above said agrees with the findings by American researchers (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017), suggesting that the approaches that give the institutions a greater autonomy at developing control processes and systems might stimulate the institutional development.
13. Relatively, the most positive impact on the training process quality, as the basic factor for professional training quality assurance, will be achieved by a complex use of basic principles which during the research have been identified as most effective in relation to every specific basic resource of a training process quality assurance separately.
14. As to the further perspectives of studies on the research problems, it would be useful and topical to continue analyzing the obtained data and carry out additional research a) for obtaining more detailed analytical information about problems and tendencies identified in the research; b) for an in-depth study of aspects of the training process quality assurance as well as problems relating to this, with the aim to identify the causes of and reasons for the low quality of services provided by

education institutions, as stated by the consumers. The analysis and use of the obtained information will allow the administration of law enforcement agencies and their education institutions to identify specific risk factors that can make impact on the quality of educational process, thereby making it possible to plan and maintain activities for the improvement of KVS functionality.

The principal value of the research for theory and praxis is the development of methodology for designing and use of KVS hierarchy model, assessing the KVS basic resources and basic elements in correspondence with their impact on the educational process quality which in theory and praxis enable education institutions at law enforcement agencies to use the designed KVS hierarchy model for the objective and scientifically valid choice of alternatives at identifying the most effective basic principles for the development of KVS.

The research has enabled to develop a scientifically valid frame for the action of law enforcement agencies and other education institutions involved in implementing programs pertaining to the security of society and people, which train specialists for work in law enforcement agencies, including border guards, by defining the most effective basic principles of designing KVS and priority tendencies in the organization and development of education institutions, which, in turn, create a favorable environment for the management of a quality assurance of border-guards' professional training.

The activities implemented during this research and focus on the objective presence of KVS in education institutions at the law enforcement agencies, the defining of the basic principles as well as bringing to foreground the issue of work effectiveness have stimulated discussions and encouraged reflection among the management circles of the strategic and tactic level. Focusing on the issues mentioned above may possibly be a stimulating factor for the further development of the environment enhancing the quality of border guards' professional training.

Problems and Proposals for their Solution

Problem 1

Identification:

Bearing in mind the fact that the definitions of the nature and content of several concepts relating to the education and quality management are not yet fully accepted by the academic circles, a) the definitions of these concepts still differ and their interpretations are various, b) within the space of sociological sciences, terminology continues to persistently develop, c) the theoretical interpretation and practical use of this terminology is being improved, d) research and discussions on this issue are continued.

By studying and analyzing the normative act base and scientific works on the respective thematic issues, the author of the doctoral thesis has established that the concept definitions and content interpretations provided by the LR legislation in the field of education are not exhaustive enough in relation to the practical implementation of these concepts and scientists' findings. This problem situation might have been created by the fact that the wording of definitions of basic concepts in the Law on Education has been created in 1998 and actually has not been altered and improved since that time. Besides, the dissonance with the terminology used in the adopted LR normative acts and with the terminology used in the official Latvian translations of the EU normative acts has been identified and still exists. The terminology used in the sphere of quality management, too, lacks consistency in the LR normative base and, respectively, in science, state administration and education.

Proposals for Possible Solutions

The LR Cabinet of Ministers and Ministry of Science and Education, within the frame of their competence, should support the development of terminology used in the national and branch bases, and its consistent use in compliance with the current tendencies in legislation and science.

Problem 2

Identification:

On studying the tasks set for the professional training of the personnel of the EU member state border guarding institutions for the security of the EU external borders and internal security under contemporary conditions of challenges, the author has established that the necessity to use the personnel resources of law enforcement agencies in the EU member states in an integrated way revealed certain differences in border guards' knowledge and skills, caused by the historical differences in the EU systems of border guards' professional training. In turn, though the activities of the EU agency FRONTEX are the basis for training the border guards according to unified standards and unified requirements to their knowledge and skills, the activities implemented until now are not comprehensive and sufficient enough.

Proposals for Possible Solutions

To increase personnel's capacity, and to improve and standardize the quality of border guards' professional training with the aim to develop employees' ability to effectively act under the conditions of new challenges and tasks, both at carrying out the official duties in the military service of one's own country as well as taking part in international military missions and operations, the EU agency FRONTEX should continue strengthening the joint principles and requirements for border guards' professional training by working out common indicators for assessing the quality of border guards' professional education and by providing effective mechanisms of monitoring the quality of educational process and its outcomes. Unification of the KVS structure in education institutions of the respective branch may serve as a contributory factor in this respect.

Problem 3

Identification

The results of the doctoral thesis testify to the fact that previous approaches to the administration of the professional training at law enforcement agencies as well as the existent KVS or their separate elements are not effective enough. This fact is confirmed also by the differences, established in some indicators as significant, and identified in the assessments by some students, as well as collisions in evaluations of quality aspects highlighted in the conclusions by both employees of education institutions and receivers of education 'services' (students, graduates, employers).

Proposals for Possible Solutions

Taking into account the national and international topicality of border guards' professional training quality and conclusions made in this research that the quality of educational and training processes depends on the degree of effectiveness of managing the education process organization, the provision of the development, improvement and proper functioning of KVS should be among the priorities of the respective law enforcement agencies and education institutions and should be included in their work and development strategies.

Problem 4

Identification

Within the frame of quality assurance policy, the administration of an education institute may choose some of the alternatives of the basic principles for designing KVS. Actually, due to the lack of scientifically valid criteria and research-based methods, the basic principles the education institutions apply are often based on subjective motivations and imposed by administrative or political decisions. Consequently, such a situation entails risks in relation to both an inexpedient involvement and use of

national resources and sustainability of the quality of employees' (including border guards') professional education and quality of professional training in general.

Proposals for Possible Solutions

Starting their work at designing and developing KVS structure and content, education institutions should first define and conceptually choose the basic principles they would adhere to during their working process. Taking into the consideration the importance of qualitative activities of law enforcement agencies and, respectively, their education institutions for the national security and achievement of strategic and operative aims of national security, it is vital to use a systemic, research-based approach to the given, conceptually important issue of the quality of personnel's professional training.

The KVS hierarchy model (or the algorithm for developing the model) and the methodology of the use of this model may serve as a scientifically valid tool for defining the most effective basic principle for designing KVS in education institutions at law enforcement agencies.